

JURIIDILINE AJAKIRI

ÕIGUS

TOIMETUS:

A. Luiga, J. Lõo, R. Rägo, M. Taevere,

Sisu:

Lõo, J.: Tüli tõstmisest testamendi vastu, lk. 1—5. — Parts, K.: Mis on „maksuseaduste“ all Põhiseaduse § 34 mõeldud? lk. 6—10. — V. Õigusteadlaste-päev Tartus 8. ja 9. aprillil 1926. a.: Tief, O.: Riigi kõrgema võimu teostajate vastutuselevõtmine, lk. 10—15. — Madisson, H.: Sugemed ala-ealiste ulakuse ja kuritegevuse kohta Eestis, lk. 16—20. — Riigikohtu tegelus, lk. 21, 26 ja 29. — Kohtute tegevus 1925. a., lk. 22—27. — Kirjandus: Csekey, S.: Die Quellen des estnischen Verwaltungsrechts auf rechtstheoretischer und rechtsvergleichender Grundlage. Ref. A. Palvadre, lk. 29—32. Lisa: Riigikohtu otsused 1926. a., lk. 1—16.

Tüli tõstmisest testamendi vastu.

Tüli- ehk vaidlustoimetus (streitiges Verfahren) on sääl esil, kus üks isik, nõudja, kohtu abil taotab oma õiguste ja tuleseadmist ehk nõudmiste täitmist, mis on rikutud teise isiku, kostja läbi. Selleks, et kohus niisugust taotlust arutusele võtaks, peab nõudja pool esitama nõude palve (Klage, iskovoje prošenie). Vaidlustoimetusest erineb vaidluseta toimetus (unstreitiges Verfahren), kus nõudjat ja kostjat ei ole vaidlustoimetuste mõttes ja kus kohus ametlikult tõestab mõnesuguste õiguste olemasolu või kadu. Vahet vaidlustoimetuste ja vaidluseta toimetuste ehk hoiukorra toimetuste vahel tundis juba endine Balti kohus, nagu seda näitab Baitimaade seadustiku I jao §§ 311 p. 7, 314 p. 6, 458 p. 21 ja 27, 857 p. 9, 860 p. 4. Nende paragrahvide järele kuulus endistes Balti kohtutes vaidluseta toimetuste hulka testamendi avamine, kuulutamine ja sellega ühenduses olev üleskutse, proklaam. Nende kohta ütleb Th. Bunge (Der baltische Civilprozess lehekülj 201): „Üleskutsed, olgu nad eraisikute poolt palutud ehk kohtu

poolt pärandusasjus tarviliseks arvatud, on algusest peale vaidluseta toimetused, sest veel ei ole kahte vaidlevat isikut, ega pole kohtus vaidlusasja. Alles siis, kui üleskutse jooksul selgub, et isikud vastuvaidlustega üles astuvad, muutub senine vaidlemata toimetus tüliasjaks (verwandelt sich in eine contentiöse Sache).“ Kuna vanuis Balti kohtuis proklaam harilikult välja läks sellelt kohtult, kes õigustatud oli ära otsustama proklaami puhul tõusnud tüliküsimusi, siis vaadati väielust avaldanud isikute kui kaebajate (Kläger) peale, seletab Bunge edasi omas ülalmainitud teoses. Kuidas ja milliste eeltingimuste juures testamendi hoiukorra toimetus tüliasjaks muutus ja „väielusi avaldanud isiku kui kaebaja peale tüli vaadata“, ei ole täpselt teada nende ridade kirjutajal. Arvatavasti ei olnud sellest ükski küllalt, kui keegi proklaami jooksul kohtule teatas, et ta testamendi vastu vaidleb ja seda õigeks tunnustada ei saa mõningate sisuliste ja vormiliste puuduste pärast. Selleks, et nõude ehk tüliasi üldse tõusta

võis, pidi vaielus ehk tüli testamendi vastu vaidleja poolt niisugusel kujul ette toodama, et ta eneses sisaldas kõiki Balti kohtutes nõude tõstmiseks tarviliku nõude palve (Klage) tingimusi. — Tüli (vene keeles — „spor“, saksa keeles — „Anfechtung“) kohta testamendi vastu, mis B. E. S. §§ 2452, 2476—2480 ja 2798 määrustes ette nähtud, ütleb Balti tsiviilõiguse kommentaator Erdmann (System des Privatrechts lhk. 343): „Was das Anfechtungsverfahren anbetrifft, so wird dasselbe im Allgemeinen nach den Rechtsnormen des ordentlichen Civilprozesses behandelt“. (Eesti keeles: mis tüli tõstmise korrasse puutub, siis käsitatakse seda tüliliselt harilikku tsiviilprotsessi õigusnormide järele). Edasi seletab Erdmann, mis ta selles protsessis üldkorras kõrvalekalduvat, ebaharilikku näeb, nimelt, et kohus, otsekohe pärast tüli tõstmist, esialgselt järele katsub, kuivõrd tüli põhjendatud on ja siis sellele vastavalt tarvitusele võtab nõude kindlustamise abinõusid testamendijärgse pärija vastu, kelle valduses pärandusvara (B. E. S. § 2480). Sellest järgneb, et Erdmann tüli all testamendi vastu mõistab ja tajub tsiviilnõuet testamendi tühistamiseks ehk maksvusetaks tunnistamiseks. Teisiti ei luba seda tajudagi B. E. Sead. §§ 2478 ja 2480 tekst, kus esimeses esineb sõna — „tjazba“ (nõue, tsiviilnõue) ja teises sõna — „istets“ (nõudja), millised sõnad kui õskussõnad on tunnuseks, et siin on tegemist tsiviilprotsessiga. — Kohtute reform 1889. a. ei toonud selles suhtes muudatusi. Balti kohtute vana korra asemele astusid testamentide asjus Balti maade tarvis ts. kp. s. §§ 1956—1970. Need pandi meil maksuma vene hoiukorra toimetuste eeskujul ja asemel, arvesse võttes Balti õiguse erinevaid norme. Venemaal vajas iga testament tingimata kohtulikkude kinnitust ja selleks otstarbeks tuli testament kohtule esitada ühe aasta jooksul arvates testamendi tegija surma päevast (Vene sead. kogu X köite 1. jao §§ 1060 ja 1063). Vastasel korral oli testament tühi (§ 1065). Balti-

maal ei ole tarvis igat testamenti kohtule esitada ja ei ole ka määrust, et kohtule ettepanemata jäänud testament tühiseks muutuks. Venemaal kinnitati testament täitmiseks (§ 1060); Balti seaduses ei ole testamendi täitmiseks kinnitamisest juttu, vaid testamendi seaduse jõusse astunuks tunnistamisest (B. E. S. § 2452 ja ts. kp. s. § 1966). Venemaal võis täitmiseks kinnitatud testamendi vastu kahe aasta jooksul nõuet tõsta testamendi tühjaks-tunnistamiseks, samuti ka testamendi maksvust taotada, kui ta kohtu poolt oli jäetud kinnitamata (§ 1066¹²). Balti õigus neid tähtaegu ei tunne. On meil testament seadusjõusse astunuks tunnistatud, või on sellekohane palve tagajärjeta jäetud, siis võib selle otsuse vastu kaebust tõsta ts. kp. s. § 1970 ettenähtud korras. On kohtu otsus ise seadusjõusse astunud, siis on nõude korras alles jäänud selle ümberotsustamiseks väga piiratud võimalused ja tähtajad (ts. kp. s. §§ 2069 ja 2070 ja B. E. S. §§ 2019 ja 2020). Nagu Balti kohtute vanas korralduses oli ka 1889. a. reformi läbi loodud kohtutes testamendi avamiseks ja kuulutamiseks kompetentne see kohus (ringkonnakohus või rahukohtunik), kellele allus tsiviiltüli lahendamine pärandusvara üle (ts. kp. s. §§ 1956 ja 2011) nõude korras. Nii allus testamendi avamine rahukohtunikule, kui testamendi järgi pärida jäetud vallasvara väärtus ei ulatanud üle 500 rubla. Oli vallasvara väärtus suurem, või kuulus pärandusvara hulka kinnisvara — siis avas testamendi ringkonna kohus. Maal elanud talurahva seisusest isikute testamentide avamiseks ja kuulutamiseks oli ette nähtud erikord vallakohtu seadustes (§§ 236 ja 237).

Vene kohtute praksis Baltimaal pidas kindlat vahet testamendi hoiukorra toimetuste ja tüli toimetuste vahel testamendi tühistamiseks avaldatud nõuete puhul. Et viimast alustada, selleks pidi antama vastav nõude palve. Oli sellane nõue tõstetud, pandi hoiukorra toime seisma nõude asja lõpuliku lahendamiseni. Et Baltimaa vene

kohtutes tüli testamendi vastu tuli tõsta ja lahendada nõude korras, on juristide hulgas üldiselt tuntud fakt. Seda fakti kinnitab veel Bukowski omas Balti tsiviilseadustiku kommentaaris (seletustes § 2476 all). Baltimaal maksva protsessi korraga tuttavad õigusteadlased töid omad tülid ja vastuvaielused testamentide vastu ette ikka nõude korras ja mitte testamendi avamise ja kuulutamise korras, s. o. hoiukorras. Hoiukorras toimetavale kohtu osakonnale andsid nad ainult teada ja panid oma teate tõenduseks dokumendid ette, et nende poolt tüli testamendi vastu on tõstetud. Tüüpiline näide selle väite kinnitamiseks on Vene senati tsiviildepart. otsus nr. 53 — 1907. a. Andres Kurrikov'i pärandusasjas. See otsus on küll antud hoopis teiste, üleskutsega ühenduses seisvate küsimuste lahendamiseks, kuid otsusest on muuseas näha, kui iseenesest mõistetav asjaolu, et testamendi vastu vaidleja tõstab vaielust nõude korras.

See kord jäi meil Eesti ajal ka maksma ainult selle vahega, et ringkonna kohtute asemele astusid rahukogud. Peab tunnistama, et rahukogud Vene ringkonnakohtu traditsioonidest ja harjumustest testamentide vastu vaidlemise ja tüli tõstmise asjus enam täpselt kinni ei pidanud ja neist mitmeti kõrvale kaldusid. Minu arvates mõjus siin segavalt endistes vallakohtutes ja ülemtalurahva-kohtutes väljakujunenud praksis, mis rahukogudele lähemalt tuttav oli, kui tolleaegsetele kassatsioonikohtutele vallakohtu asjus. Seaduse järgi oli vallakohtu ülesandeks peale testamendi avamise ja ettelu- gemise veel järel katsuda, kas testament on seaduse nõudmistele järgi kokku seatud ja siis sellele vastavalt pärandusvara testamendi- järgsetele pärijatele kätte anda (vallakohtu sead. § 237). Selle läbi oli vallakohtute peale pandud kohustus, mis ettenähtud B. E. S. § 2480. viimases lauses. Kuna see paragrahv ja temas mainitud kohtu tegevus testamentide asjus käib nõude ehk tüli korras, mitte aga hoiukorras ettevõetavate

hulka, siis sattus vallakohtu hoiukorda tüli küsimuse lahendamine, kui hoiukorrale võõras element. Muidugi ei jätnud testamendi vastu vaidlejad antud võimalust kasutamata ja vallakohtust peale, läbi ülemtalurahva-kohtu kuni rahukoguni kestis hoiukorras vaidlusprotsess avatud testamendi maksvuse üle. See oli kõik muidugi ajutine ja esialgne seotud ainult varanduse üleandmise küsimusega, sest vaielus testamendi maksvuse vastu tuli tõsta aasta ja kuue nädala jooksul vastavas nõudekohtus, arvates varanduse üleandmise ajast (§ 237). Selle üle aga vaikisid vallakohtu seadused täielikult, mis testamendiga siis sündima pidi, kui § 237. määratud tähtaja jooksul keegi testamendi vastu ei tõstnud vaielust. Märkus vallakohtu tsiviilasjade toimetamise korra § 1. juure andis rahukogudele võimaluse sellasel korral ts. kp. s. määrusi appi võtta. Loomulik oleks olnud sellekohaseid Baltimaa kohta maksvaid määrusi (ts. kp. s. §§ 1956—1970) eelistada. Rahukogu liikmed aga, kes pea kõik Venemaalt tulnud kohtunikud olid, töid enesega kaasa ka Vene seaduse vaated testamendi toimetuste kohta. Nende mõjul ja Vene eeskujul arenes Balti vallakohtutes välja juriidiliseks harjumuseks — testamentide kinnitamine. Õigem oleks olnud kinnitamise asemel kohtu praksisega tarvitusele võtta testamendi seadusjõusse astunuks tunnistamist, mis Balti ringkonnakohtutes valitses (ts. kp. s. § 1966). See vallakohtutes harjumuseks saanud praksis mõjus Eesti ajal oma korda rahukogu toimetuste peale testamendi asjus. Mõned rahukogud hakkasid, nagu endised vallakohtud, hoiukorras testamentide seaduslikkust läbi katsuma ja arutama, ilma et selleks seaduslikku alust oleks olnud. Isegi kõrgemate kohtute (kohtupalati ja riigikohtu) otsustes ei ole selles suhtes ühtlust ega täit selgust, mis siis teha tuleb, kui keegi testamendi vastu vaidleb, ilma et ta esineks testamendi tühistamise taotlusega nõude korras.

Veneaegne kord kestis meil testamendi

asjus puutumata, kuni tsiviil kohtupidamise seaduse muutmise ilmumiseni (R. T. nr. 43 — 1923. a.). Kuna enne seda testamendi avamise kohus oli ühtlasi ka avatud testamendi vastu nõude korras tõstetud tülide lahendamise kohus, kujunes 1923. a. novelli läbi seisukord teiseks. Selle seadusega anti rahukohtunikude kätte kõikide testamentide avamine, vaatamata selle peale, kas tüli testamendi vastu nõude korras allub rahukohtunikule või mitte. Võib julgesti ütelda, et kaugelt suurem osa testamente, kui kinnisvara pärimist korraldavad aktid, rahukohtuniku vaidluskorra kompetentsi ei mahu ja et nende jaoks testamendi avamise kohus teine on, kui testamendi tüli kohus. Rahukohtunikud tunnevad veel vähem endiste ringkonnakohtute praksist kui rahukogud ja hoiavad loomulikult kinni testamendi asjade toimetuse juures oma rahukogude endisist toimetusviisidest. —

Niipalju kui nende ridade kirjutaja on suutnud jälgida rahukohtunikude ja ka rahukogude praksist testamentide hoiukorralises toimetuses, on nende vääratused selles suhtes, kui vaidlus ette on toodud ainult hoiukorras, peasjalikult järgmised:

1) Nad lõpetavad testamendi asjatoimetuse ts. kp. s. § 2021. põhjal hoopis ära. See ei lähe juba sellepärast mitte, et § 2021. käib eriliselt seadusjärgsete pärijate kohta ja mitte testamentidega toimetamise kohta, mis ette nähtud ts. kp. s. §§ 1956—1970.

2) Nad panevad hoiukorra toimetuse seisma. Et tüli testamendi vastu, mis nõude korras ettetoodud, sama testamendi toimetuse hoiukorras seisma paneb ts. kp. s. §§ 571. p. 2. ja 2065. põhjal, on seaduslik. Sama tüli ainult hoiukorras ette toodud, ei õigusta kohut selleks mitte. Pealegi võis hoiukorras vaidlev isik testamendi tühistamise nõude hoopis täilmata jätta ja nii viisi testamendijärgset pärijat äraootavasse ja ebamäärasesse seisukorda asetada teadmata ajaks. Vastuvaidlejale nõude tõstmiseks mõni tähtsag määrata, puudub rahukohtunikul sea-

duslik alus ja käiks selle määramine B. E. S. § 2452. täpsete tähtaegade vastu.

3) Nad tunnistavad testamendi seadusjõusse astunuks ja ühtlasi hoiukorras avaldatud vastuvaieluse vaidlejale alale hoidunuks. Sellase asja lahendamise viisi juures on otsuses eneses juba täieline vastolu olemas. Testament ei saa olla seadusjõuline akt, kui vastuvaielus tema vastu veel mitte ei ole kõrvaldatud ega möödunud, nagu seda näitab B. E. S. § 2452 ja ts. kp. s. § 1966. tekst. Hoiukorras avaldatud vaieluse alalhoidunuks tunnistamine on üleskutse toimetusest ja B. E. S. § 2452. valesti arusaamine. Endised Balti kohtud tegid üleskutses vahet ühelt poolt ülesandmistest vahel testamendi puhul ja teiselt poolt tüli tõstmise vahel testamendi vastu. Esimeste tarvis on lihtsast teatamisest hoiukohtule küllalt, et neid mitte kustunuks ei loetaks. Viimase kohta, et ta mitte ei kustuks, nõutakse juba rohkem tegevust, otsekohe vastava nõude täitmist, ja mitte ainult selle teatamist. Tartu magistrat, näiteks, kirjutas oma üleskutses: „Alle diejenigen welche an den Nachlass irgend welche unter irgend welchen Rechtstiteln gegründete Ansprüche erheben zu können meinen, oder aber die das Testament anfechten wollen und mit solcher Anfechtung durchzudringen sich getrauen sollten, werden hiermit aufgefordert sich binnen 6 Monaten a dato dieses Proklams bei diesem Rathe zu melden und hierselbst ihre Ansprüche zu verlaublichen und zu begründen, auch die erforderlichen gerichtlichen Schritte zur Anfechtung des Testaments zu thun. (Eesti keeles umbes: kõik need, kes päranduse vastu arvavad ette tuua võivat olgu mis tahes nõudmisi olgu mis tahes õigustitiil põhjal, või aga kes testamendi vastu tüli tõsta tahavad ja niisuguse tüliga läbi tungida loodavad, kutsutakse seega üles kuue kuu jooksul proklaami andmise päevast arvates sellele raadile endast teatama ja sealsamas oma nõudmisi väljendama ja põhistama, kui ka

tarvilisi kohtulikke samme astuma testamendi vastu tüli tõstmiseks.) Võrdlematu on selles üleskutses isalikult manitsev hoiatus, et protsessi mitte kergel käel ja mõtlematult ei alustataks. Nagu näha ei olnud tüli teatamisest ja selle põhistamisest magistraadile küllalt, vaid nõuti ka veel „tarvilisi kohtulikke samme“, mille all siin küll muud tajuda ei saa, kui vormiliku nõude tõstmist (Klageerhebung) testamendi tähistamiseks. Ka 1889. a. reformiga maksmata pandud ts. kp. s. § 2079 teeb vahet nõudmiste vahel pärandusvara vastu ja vaieluste vahel testamendi vastu. See paragrahv kirjutab ette, mis üleskutses peab üteldud olema, nimelt et kõik, kellel päranduse vastu on mingisugused õigused, kui pärijatel, legataaridel, fideikomissaaridel võlauskujatel jne. või kellel on mingisugused vastuvaielused testamendi vastu, oma õiguste ja vastuvaieluste miteettetoomise korral arvatakse kaotanuks neid õigusi ja loobunuks oma vaielusist. Ts. kp. s. § 2079 ei ole küll mitte öeldud, et vaielus nõude korras ette tuua tuleb. Kuid see ei saa teisiti olla eelpool etletoodud kaalutlustel ja B. E. S. § 2452 täpse mõtte jõul. Neid asjaolusid mitte arvesse võttes tunnistavad rahukohtunikud ts. kp. s. § 2079 põhjal vaielused testamendi vastu alalhoidunuks, kui nad ka ette toodud on ainult hoiukorras. Seaduses kindlaksmääratud tähtaega (B. E. S. § 2452) ei saa üleskutses peale ilmumise ja teadaandmise läbi ei pikendada ega muuta, samuti nagu üleskutses tema jooksul teatatud ja ülesantud nõudmiste aegumist ei katkesta (Bukowski: seletused § 3633. juure). Kes vaidluse hoiukorras küll ette toob, kuid seda vaidlust tüliasjaks

ei tee vormiliku nõude tõstmisega hariliku tsiviilprotsessi korras, on loobunud oma vaielusist.

Rahukohtunikude üleskutses tekst, et vaielused testamendi vastu neile peab üles andma, on suurema osa testamentide suhtes ebatäpne, nimelt nende testamentide asjus, mille vastutülide lahendamine tsiviilkorras neile ei allu. Tuleb üleskutses peale ühe niisuguse testamendi puhul rahukohtuniku juure vastuvaidleja, siis peab rahukohtunik, eksiarvamiste ärahoidmiseks, temale ära seletama, et testamendi vastu nõue tuleb tõsta vastavas kohtus. Ka siis kui testamendi tüliasi varanduse väärtuse järele rahukohtunikule enesele allub, peab rahukohtunik seletama, et vaidleja mitte ei piirduks oma tüliväidete ettetoomisega ainult hoiukorras ja sellega ei arvaks tüli testamendi vastu alustatud olevat, vaid annaks vastava nõudepalve seaduses ettenähtud tähtaja jooksul. Üleskutses osas, mis puutub vaielusi testamendi vastu võiks rahukohtunik veel peale selle, mis seal seaduse järgi peab olema (ts. kp. s. § 2079) omalt poolt juure lisada, et vaielus testamendi vastu tuleb tõsta nõudekorras vastavas kohtus B. E. S. §§ 2452. ja 2476.—2480. põhjal. See tooks asjast huvitatud isikutele täielist selgust.

4) Vaatavad rahukohtunikud hoiukorras tõstetud vastuvaieluse samas korras ka läbi, toimivad nii nagu vallakohtud omal ajal. Kuna vallakohtud talitasid siis seaduse ettekirjutuse põhjal, puudub see seaduslik alus rahukohtunikudel. Hoiukorras ei saa lahendada tüliasi, selleks on olemas nõude kord.

J. Lõo.

Mis on „maksuseaduste“ all Põhiseaduse § 34 mõeldud?

Riigikogu Juhatusel poolt olid Põhiseaduse § 34 seletamisel tekkinud lahkarvamiste ja kahtluste puhul üles võetud järgmised küsimused:

1) Kas tuleb põhiseaduse § 34 tähendatud „maksuseaduste“ all mõista seadusi, mis normeerivad pealepandavaid harilikke makse või koormatusi, või ka seadusi, mis normeerivad otsekoheseid või kindlaid väljamakse või tasusid riigikassast või riigi kulul?

2) kas maaseadust tema juriidiliselt iseloomult tuleb pidada maksuseaduseks? ja

3) kui vastus eelmisele küsimusele jaatav, kas siis võõrandatud maade eest tasumaksamise seadus, resp. selle „võõrandatud maade eest tasumaksamise seaduse muutmise seadus“ ka on maksuseadus?

Nende küsimuste arutamiseks oli riigikogu juhatus 7. veebr. s. a. õigusteadlaste nõupidamisele kutsunud riigikogu liikmete, kohtunikude ja professorite hulgast. Allpool järgneb ühe sellest nõupidamisest osavõtja hra K. Partsi poolt avaldatud arvamine:

Küsimus, kas tuleb põhiseaduse § 34. tähendatud „maksuseadused“ all mõista seadusi, mis normeerivad avalikke maksusid ja koormatusi, või ka neid, mis normeerivad riigi väljaminekuid, paistab mulle nii maksuseaduste mõistega, siis põhiseaduse § 34. seisuga teiste põhiseaduse III-ndas peatükis leiduvate määruste hulgas kui ka sõna „maksuseadused“ siia paragrahvi mahutamise ajalooga ning selle põhistamisega täiesti selgesti lahendatav olevat.

Maksuseaduste all mõistetakse neid seadusi, millega rahvast maksustatakse, et riigile või avalikkõiguslikule koondusele sissetulekuid muretseda. Maksu enese all mõistetakse avaliku võimu poolt kodanikudele selle sõna laiemas mõttes, s. o. kõigile neile, kes maksustaja võimu alla kuuluvad (nimelt ka tema võimupiirkonnas viibivad väljamaalased ja juriidilised isikud)

pealepandavad varanduslikud annid või kohustused, peaausjalikult rahalised, aga ka naturaalkohustused, nagu neid ajalugu tunneb, mida riigile üldtarvete katteks kindlas määras ja üldise mõõdupuu järele võetakse. Maksuseadused on seadused, mis antakse riigi tulude saavutamiseks. Loomulik, et nende alla ei kuulu ei Maaseadus ega tasuseadused, ega teised väljamaksuseadused, millega riigi tulusid riigi ülesannete ja kohustuste täitmise peale kulutatakse.

Meie Maaseadust on katsutud maksuseaduseks välja seletada, tugeses majandusteadlase Wagneri vaatele, kes maakruntide äravõtmist ühiskonna tarvete täitmiseks arvab maksustamise mõiste alla kuuluvat või võidavat viia. Kuid see vaade ei või meil käesoleval korral maksu ja maksuseaduse mõiste küsimuse lahendamisel kuidagi otsustav olla, sest mitte mõni teaduslik teooria, mõne teadusmehe õpetus ei või küsimuse lahendamise aluseks võetud saada, vaid tegelik seadusandlus meil, samuti ka mujal. Eeltoodud teoreetiline vaatlemine läheb maksuseaduse mõiste praktilisest, dogmaatilisest käsitlemisest lahkku, sellest, mis tegelikult üldiselt seadusandlustes maksuseadusteks loetakse ja mis küll ka meie põhiseaduse loojatel tegelikult elust silmi ees oli. Kui põhiseaduse andja Asutav Kogu omal ajal oleks siin mõelnud maksuseadusi laiemas mõttes, kui neid samu harilikult seadusandluses mõisteti ja käsitati, siis oleks ta seda oma vaadet otse väljendama pidanud ja seda ka kahtlemata väljendanud. Ja ka Wagner käsitleb maa-devõtmist riigivõimu poolt maksustamise mõiste all õieti ikka ainult teoreetilise postulaadina. Ta ütleb, et riik võib oma ülesannete teostamiseks ka maakruntide (kinnisvarasid) ära võtta (samuti ka sissetulekuid, et neid üle anda teistele, kes neid rohkem teenivad), aga maksude loetlusele ei too ta ette kusagil seda liiki makse tegelikult tarvitusele võetuina, ehk ta küll pikalt ja

põhjalikult arutab, missuguseid makse ajaloos on tarvitatud, klassilises Kreekas ja Roomas, Inglis- ja Prantsusmaal ja Saksamaal rohkearvulistes osariikides ning kogu riigis kuni uuema ajani. Maid on ajaloos tihti ühtedelt ära võetud ja riigile või teistele üle antud. Nii on võitjad toimetanud võidetutega, riigivõim oma vaenlastega ja äraandjatega jne. Neid võtmisi ei ole käsitatud maksustamistena. Mitte ükski seda, vaid oma teostes teeb ka Wagner vahet sundvõõrandamise — Enteignung — ja maksustamise — Besteuerung — vahel. Ta jätab seal oma teoreetilise vaatluskoha kõrvale ja ütleb, et varanduse sundvõõrandamine — Enteignung — kõigis oma kuju des võtab omanikult või õigustatult isikult individuaalselt äramääratud varandused käest, maksustamine aga selle vastu võtab üldreegli järele asetatavaid varandusi, vahetatavaid väärtusi.

Kuidas see nüüd ka teoreetiliselt vaatekohalt oleks, igatahes dogmaatiliselt, maksvais seadusandlustes mõistetakse „maksuseadusi“ kitsamalt ja tehti ning tehakse siiani kindlasti vahet sundvõõrandamiste ning maksude, ja võõrandamiseseaduste ning maksuseaduste vahel, mida juba nende seaduste nimetusedki näitavad. Ei ole Maaseaduse väljatöötamisel sugugi mõeldud teda kui maksuseadust anda. Ta anti „riikliku maa tagavara loomiseks“ (§ 1), ja me leiame temas koguni määruse (§ 10), et tasu küsimus lahendatakse eriseadusega. Vastavalt sellele andis teine Riigikogu „Riikliku maatagavara loomiseks võõrandatud maade eest tasumaksamise seaduse.“ On Maaseadus ja tasuseadus maksuseadused, mis pärast leidis Riigikogu üks suurem rühm, kelle liikmed põhiseaduse loomisel kaastegevad olid, tarviliseks uue põhiseaduse eelnõusse üles võtta praeguse Põhis. § 34. määruse täiendusena maksuseaduste kõrval eriti veel võõrandatud maade eest antava tasu seadust? Nähtavasti ei ole teda keegi varemalt maksuseaduseks lugenud. Maaseadus oli ja on riiklik-, sotsiaal- ja

majanduspoliitiline seadus. Tema sotsiaalne siht oli anda maad rahvale, kes seda tegelikult haris ja oma isikliku tööga sellest väärtusi lõi, kes sellest aga ikka rohkem ja rohkem eemale tõrjuti suurmajapidamiste laiutamise tagajärjel kui ka suurmaapidajate enamuse poliitilistel kaalutlustel, taheti kindlustada rahvale, kes ikka rohkem ja rohkem proletariseerus, äraelamise võimalusi. Seaduse rahvamajanduslik siht oli suurmaapidamise asemele seada väikemaapidamist, mis võimaldab maa intensiivsemat harimist ja ta viljakuse tõstmist; riiklik poliitiline siht — anda maa rahva kätte, kes riiki ustavalt kannab; oli ju endine suurmaapidajate klass, koosnev oma rõhuvas enamuses maa enamusrahvuse võõrast soost ühte aadliseisusesse kuuluvaist isikuist, ajaloos tervet maad oma kitsastes huvides kasutanud, teda kaubitsenud ja ära annud kord ühele, kord teisele välisriigile, kes sellele klassile kunagi suuremaid õigusi ja kasulikuid edasivalitsemise tingimusi pakkus ja seda nüüd jälle uuesti korranud Eesti rahva esituse selja taga ja tahtmise vastu Saksa võimude kutsumisega ja Eestimaa äralubamisega Saksariigi ja Preisi kuninga valitsuse alla ja maade lubamisega Saksamaalt tulevatele kolonistidele.

Kui maaseadust ja võõrandatud maa eest antava tasuseadust lugeda maksuseaduseks, siis peaks kõik maksuseaduste alla viima, mis kuidagi riigi eelarvesse mõju avaldab: kõik seadused, kus palku, väljamaksmisi puudutatakse, isegi seadused, mis käsitavad põhimõtteliselt riigi majandusliku elu korraldust, eriti veel riiklikke ettevõtteid ja tööstusi, nii kui teid, raud-, maanteid, laevandust, kaevandusi, põlevkivi- ja turbatööstust, posti, telegraafi jne. käsitavad seadused, seadused nende avamise ja likvideerimise kohta; tuleks välja, et üks riigikogu, kus riiklikkude ettevõtete mõtte pooldajad enamuses, võivad riiklikkude ettevõtete piire laiendada, teine, kus vastuvool enamuses — neid äärmiseni kitsendada ja likvideerida, — kuid rahvas, pärisperemees,

ei saa oma tahet avaldada, sest ühel kui teisel puhul avaldavad antavad seadused mõju riigi eelarve ja maksude peale, ja oleksid nii riigi rahalised seadused.

Ei või keegi väita, et põhiseaduse loojad Asutavas Kogus oleksid tahtnud, et maksuseadusi nii laialt mõistetak.

Üleminnes Põhiseaduse § 34. vaatlemisele teiste Põhiseaduses aset leidvate määruste keskel, leiame, et see paragrahv on asetatud Põhiseaduse III peatüki lõppu. Kolmas peatükk käsitleb rahva õigusi. Rahvale kuulub kõrgeim riigivõim, mida tema teostab valimiste ja seaduste algatamise ja hääletamise teel. Üldreeglina võivad kõik seadused rahvahääletamisele minna. Kuid paragrahv 34. sisaldab eneses need ained, mis rahva hääletamisele ei kuulu, s. o. näeb ette erandeid üldreeglist. Erandeid ei või aga kunagi laiendavas mõttes seletada. Esialgses kavas ei olnud maksuseadusi üldse nende ainete hulka üles võetud, mis rahva hääletamise alla ei pidanud minema. Põhiseaduse kokkuseadajail oli tol ajal juba välja antud Saksa uus Põhiseadus tuttav; teda peeti silmas ja võeti nii mõnegi määruse loomisel eeskujuks. Saksa põhiseaduses oli ette nähtud, et riigi majapidamise kava (eelarvet), maksuseadusi ja palgaseadusi (Besoldungsgesetze) saab rahvahääletamisele panna olgugi et ainult riigi president seda võib algatada. Eesti põhiseaduse loomisel oli esialgu neist ainult eelarve sarnasena üles võetud, mis rahvahääletamisele ei pidanud kuuluma. Nähtavasti oldi seisukohal, et rahva võimalikult laia võimu ja otsustamise õigust ei pea rohkem kitsendama. Valitsev meeleolu nõudis rahvale kätte kõike võimu ja lubas selle kitsendamist ainult erandlikes juhtumusteks. Alles hiljem, Riigikohtu algatusel, võeti erandite hulka, mis rahvahääletamisele ei pidanud minema, ka maksuseadused. Asutavas Kogus võeti see küll vastu, ei mindud aga mitte kaugemale.

Ei maksuseadusi mitte laiemas mõttes ei olnud mõeldud kui eelülespannud, näitab

ka sõna „maksuseadused“ Põhiseaduse vastavasse paragrahvi ülesvõtmise põhistamine. Riigikohus põhistas omis märkustes, mis ta põhiseaduse kava kohta tegi, maksuseaduste ülesvõtmise tarvidust nende seaduste hulka, mis rahva hääletamisele ei peaks käima, ainult sellega, et maksuseaduste rahvahääletamisele viimisega riigi sissetulekud võiksid hädaohtu sattuda, ära kaotatud saada ja seega riigi eelarvel põhi alt kaduda. Sama motiivi toob ette põhiseaduse komisjoni aruandja Asutavas Kogus; ta seletab: „ilma ainelise sissetulekuta ei suuda korraldatud ühiskond läbi saada“, „ükski riik ei saa ilma sissetulekuteta elada . . .“, seepärast on tarvis maksu rahvahääletamisele mitte panna“. Ei räägi ta midagi väljaminekutest, tasudest või mingist muist väljasmaksudest, või et nende kohta käivad seadused rahvahääletamise alla ei tohiks minna. Muidugi ei suuda aruandja kõne täiesti seaduse seletuskirja täita, aga et ta ikkagi ainus ametlikult antud seletus on, ja et selles ega teiste Asutava Kogu liikmete kõnedes jälgegi ei ole leida, et maksuseadusi oleks tahetud laiemas kui harilikus ehk üldtuntud mõttes võtta, siis näitab ka see, et meie nüüd maksuseaduste mõistet ei tohi laiendatult võtta.

Riigikogu juhatuse poolt laialisaadetud kokkuvõttes on arvamist avaldatud, et ka need seadused, mis riigikassa peale väljasmaksusid panevad, võiksid eelarve segi lüüa. Kuid seda kartust ei saa mina jagada, ei saa ka pooldada väiteid, et maksud, mis rahvahääletamisel vastuvõetud seadusega riigi kanda tulevad, riigikogu poolt eelarvesse võtmata jäetakse. Kui rahvahääletus teisi tagajärgi annab kui riigikogu hääletus, peab Riigikogu laiali minema ja tema asemele valitakse uus Riigikogu. Riigikogu ja tema poolt ametisse kutsutav valitsus peab eelarve kokkuseadmisel rahva poolt vastuvõetud seadusega tehkendama, sest eelarve peab ju seadustele põhjenema, ja kõik, mis seaduste läbi tingitud, peab riigi eelarves esitamist või kajastust leidma.

Ei või olla niisugust seisukorda, et Valitsus või Riigikogu eelarvet kokku seades rahva poolt vastuvõetud seadusi ei arvesta. Valitsus peab nii seadusandliku kogu poolt kui ka rahva poolt vastuvõetud seadusi arvestama ja peab vastavad summad eelarvesse võtma, samuti ka Riigikogu. Kui nad seda ei tee, siis toimetavad nad riigi põhikorra vastu, ja kui juba see juhtuks, tõuseks üldine korralagedus. Mis siis järgneb, on raske ette kujutada. Tõsiseid raskusi võiks tõusta, kui rahvahääletamisel võetakse teatud seadus vastu, mis juba eelarve aasta kestel teostamisele tuleb ja uusi kulusid nõuab, kuid ikkagi peab neist üle saama ja saadakse ka üle kas sel teel, et kulude katmiseks otsitakse uusi maksuallikaid, pannakse uued maksud rahvale peale või kärbitakse teisi väljaminekuid. Minu arvates ei või tegelikult mingit kartust sarnaste võimaluste pärast olla, sest ka rahvahääletamisel vastuvõetud seadused peavad rehkendama riigi majapidamise võimetega. Miks peaks nad Valitsust ehk Riigikogu võlmtata raskuste ette seadma?

Lõpuks peatun ma § 84. juures, millega ajakirjanduses on tahetud maksuseadusi laiemas mõttes põhjendada. Minu arusaamise järgi § 84. ei räägi ühe või teise vaate poolt ega vastu. § 84. räägib sellest, et ilma seadusteta ei tohi kellegile riigi kulul paiukit, vaevatasu või muud tasu määrata. § 84. ei anna kuidagi viisi õigust kuluseadusi sarnastada maksuseadustega või neid viimaste alla viia. Et sellega oleks tahetud maksude mõtet laiendada, seda ei või öelda. § 84. ettenähtud seadused erineksid oma sisu ja nime poolest maksuseadustest. Seadust nimetatakse tasumaksmistel tasuseaduseks, paiuki maksmisel paiukiseaduseks. Kui paiukid, tasumakse ja teisi sarnaseid riigikassa peale pandavaid kulusid peatükk IX alla „Riigi maksudest ja eelarvest“ on viidud, siis vististi kõige rohkem seks, et Põhiseaduses kinnitada, eelarvesse ei tohi sarnaseid väljaminekuid ilma vastava seadusega võtta, ka kui juhtnõör Valit-

susele ja Riigikogule oleks seda määrust ka mõnda teise peatüki paigutada. Igatähese mulle näib, et sellest, et § 84. on asetatud peatükk IX alla „Riigi maksudest ja eelarvest“, ei või mingisuguseid järeldusi teha maksuseaduste mõiste selgitamiseks. Selle peatüki alla oli alguses veel teine paragrahv kavatsatud sisse võtta. See oli paragrahv, milles räägiti, et ei või kellelgi mingisuguseid eesõigusi ja soodustusi olla maksude maksmisel. See paragrahv on lõpuks peatükk IX alt välja jäetud ja vististi Põhiseaduse teise peatüki § 6. korraldatuks tunnistatud, milles räägitakse, et kõik kodanikud on seaduse ees ühetaolised ja kellegil ei või eesõigusi ja pahe õigusi olla.

Kui maksuseadust laiemas mõttes võtta, nagu mõnel poolt on arvatud, see on nii, et sinna kõik niisugused seadused alla võiks viia, mis riigi majapidamisega ühenduses on, ja sinna hulka meil ka maaseadus kuulub, siis peaks ütlema, et meie maaseadus väga vilets, haruldaselt primitiivne maksuseadus oleks. Maksuseadusena ei annaks maa võõrandamiseseadus isegi seda mõõdupuud välja, mida annavad võõrandamiseseadus, näituseks, meie ida-naaberriigis. — Meie oma maaseadusega olme võõrandanud ainult mõisate maad, kuid need terves ulatuses. Seal võõrandati mõisad, võõrandati hooned, tööstused, kaubad, kapitalid, kallisasjad, kõik suuremad varandused, kuid jäeti ikkagi teatav miinimum alles, näit. kapitalidest 10.000 rubla, osa väärtasju jne. Nii siis võiks ütelda sündis seal varanduste riigistamine ometi üldisemal alusel ja tarvitati ka teatavat mõõdupuud. Meil, tuleks välja, võeti varandusemaksudena ainult üks osa varandusi, mõisamaad, kuid võeti ära kogu ulatuses, mõisate suuruse peale vaatamata, vaatamata et mõned teised maandikud suuremad oma pinna ehk väärtuse poolest olid; muilt vastavaid varandusmakse ei võetud, ei olnud võtmisel üldist mõõdupuud. Maksuseadused tabavad osa varandusi, aga mitte tervet varandust. Tõi-

gitsedes maksuseaduse mõistet nii laialt, et ka maaseadus selle alla mahub, satuksimise vastollu sellega, mis teaduses üldiselt ja praktiliselt seadusandluses maksuseaduse all mõistetakse, ning ei saa seda seisukohta kooskõlastada nõuetega, mis maksuseaduste suhtes üles seatakse, nimelt et nad olgu õiglased, ühetaolised, kindlamääralsed ja ühele üldisele mõõdupuule rajatud. Kõige selle tagajärjel ei või maksuseadusi, mis § 34. ette nähtud, laiemas mõttes võtta ning maaseadus ei ole mitte maksuseadus.

Kui maaseadust maksuseadusena võtame, siis oleks tasuseadus muidugi maksuseadus kahekordselt: esmalt kui maaseaduse osa või läiendus, teiseks, iseseisvana võetud, kui finantsseadus, mis riigile makse peale paneb.

Minu seisukohaga see kokku ei käi.

Maksude all mõistetakse meil küll ka neid maksusid, mida nimetatakse saksakeeles, „Gebühren“, makse, mis meie uuemas seadusandluses on hakatud lõivudeks nimetama ja mille all neid makse mõistetakse, mis riik üksikute toimingute puhul tasuna (als Entgelt) võtab. Põhiseaduse väljaandmise ajal sõna „lõivu“ veel laiemalt ei tuntud ega tarvitatud, vaid tarvitati üht üldist nimetust „maks“. Sellepärast näib mulle, et ka lõivu seadusi võib viia maksuseaduste nimetuse alla. „De lege lata“ tuleb tõlgitseda põhiseaduse § 34-s käsitatud maksuseadusi üldiselt selle sõna kitsamas mõttes, — nimelt kui rahvale pealepandavate mak-

sude- ja lõivu seadused, — mitteriiklikkude finantsseaduste mõttes. Üksiku seaduse juures tuleks seaduse sisu peale välja minna, vaadelda, mida ta õieti on. Ei või ju ka iga maksunimelist seadust iseenesest veel maksuseaduseks lugeda. Näiteks on tollimaksu seadusi ka sarnaseid, mis kahtlemata ei ole selleks loodud, et riigile sissetulekut muretseda; niisugused on kaitsetollid. Seda osa tolliseadusi võib minu arvamise järele täie õigusega rahvahääletamisele panna, kuigi nad nimepidi maksuseadused on.

Eelavaldatud arvamisele oleks vististi ülearune juure lisada, et maksuseadusi mitte finantsseadusteks üldistada või viimastega sarnastada ei või; nad on üks grupp finantsseadustest, kuna finantsseadusteks kõiki neid seadusi loetakse, mis riigimajapidamise korralduseks antakse, nii siis peale maksuseaduste — seadused, mis käsitavad riigi eelarvet, tema kokkuseadmist ja läbivaatamist, riigivaranduste valitsemist, arvepidamist, aruandmist ja kontrolli, põllumajandust ja tööstusi, maapõue- ja metsa varandusi, liikumise ja läbikäimise korraldusi, kõiksugu teid, nagu raud-, maan-, vee- ja õhuteed, post, telegraaf, telefon, raadio, varanduste omandamise üldtarveteks vabal kokkuleppel või sunniviisil, — edasi raha- ja krediitajandust, panku; kõiksugu rahva elu arenemisele ja hea käigule tarvilikke asutisi ja nende üla-pidamise kulusid, — neid maksuseaduste alla viia on võimata.

K. Parts.

V. Oigusteadlaste-päev Tartus 8. ja 9. aprillil 1926. a.

Ettekantud referaadi kohta avatud läbirääkimistel tähendas hr. Saarman, et ta lugupeetud referendi teesidega täiesti ühineda ei saa, sest ei olevat teada, missugused kuritegijad parandamatud on. Tema arvates ei olevatki täiesti parandamatuid kuritegijaid, vaid üksikud nõudvad parahe-miseks rohkem aega kui teised. Mis puutub

kinnihoiu viisidesse, siis tulevad need rajada progressiivsüsteemile ning anda võimalus enne tähtaega vabaneda neile isikuile, kes on osutunud paranenuks. Karistuse määramisest aga peaksid ikkagi kohtunikud osa võtma, vastasel korral oleks see samm tagasi.

Ülikooli teadusl. stip. L. Leesment'i arvates tuleks enne kuritegijate parandamisele

asumist kindlaks teha, missugused kuritegijad üldse parandatavad on.

Selles asjas minevat teadlaste arvamised lahku. Nii asunud prof. A. Bjerre, kelle eriaineks olnud kriminaal-psühholoogia, seisukohal, et ainult alaealised kuritegijad on parandatavad. Tähenas kokkuvõttes, et kui pole veel suudetud kuritegijaid liigitada parandatavate ja mitteparandatavate liikide alla, ei ole mõtet parandussüsteemiga ruttata, vaid tulevat suuremate ja jõukamate riikide sellekohaste katsete tagajärgi oodata.

Referent Grau tähendas oma lõppkokkuvõttes, et elukatselisi kuritegijaid üksikvanglas kinni hoida olevat sarnane luksus, mida meie enestele lubada ei või. Missugune kinnihoiu süsteem hea on, kas progressiivne või mõni teine, seda me muidu öelda ei tea, kui oleme üht ja teist proovinud. Ei saa seejuures vaadata aja ja kulu peale, sest oma riiki luues, peame teid leidma ühiskonna kaitsmiseks kuritegijate vastu.

Päeva juhataja F. Karlson teeb ettepaneku lõunavaheaeg pidada, mil ajal komisjonidel oleks võimalik ettekantud referentide teesid läbi arutada ja neid päevale vastuvõtmiseks esitada.

Ettepanek võeti vastu ja lõunavaheaeg määrati kuni kl. 17. —

Kell 17,40 avab juhataja päeva jätkamiseks koosoleku ning soovib päevakorda täiendada 10. punkti all — Järgmise õigusteadlaste päeva organiseerimise küsimusega — missugune ettepanek vastu võeti.

Asutakse teeside vastuvõtmisele.

O. Tiefi referaadi kohta „Seaduse maksimahakkamine Põhiseaduse järgi“ võetakse vastu teesid:

1. Põhiseaduse järgi peab Riigikogu juhatus kõik seadused avaldama „Riigi Teatajas“ ja üldise korra järele hakkab seadus maksma kümnendal päeval peale selle avaldamist „Riigi Teatajas“.

2. Erandina võib seadus maksma hakata ka enne „Riigi Teatajas“ avaldamist, kui ta temas eneses tähendatud mõnel muul viisil ja korras Riigikogu juhatus poolt

välja kuulutatakse. Sarnased seadused avaldatakse tagantjärele „Riigi Teatajas“.

II punkti kohta ei saavutatud üksmeelset lahendust ning teine referent prof. Csekey esitas 2. punkti järgm. kujul: „Seaduste kuulutamine põhiseaduse järgi sünnib ainult „Riigi Teatajas“. Hääletamisel sai prof. Csekey poolt esitatud 2. punkt vähem hääli ning langes ära.

K. Grau referaadi kohta: „Kinnihoiu karistus Uue Kriminaal-seadustiku eelkava järele“ võeti vastu järgmised teesid:

1. U. K. S. kinnihoiu karistuse süsteemi, mis rajatud kuritegijate parandamise põhimõttele, ühtlustuseks ja täienduseks oleks tarvilik, et kriminaal-seaduse järele ühiskonnale hädaohtlikud, kuritegudele korduvalt anduvad elutselised kurjategijad kohtu poolt määratud karistuse tarbekorral ühiskonna julgeoleku kaitseks määramata aja peale vangis kinni hoitaks ja ainult siis, kui nad sotsiaalsele elule kõlblikuks on muutunud, võivad vangist vabastatud saada selleks ellukutsutud vangimaja juhatuse, prokuratuuri, kohtu, advokatuuri ja ühiskonna esindajaist moodustatud komisjoni otsuse põhjal.

2. Paranduse põhimõttest välja minnes tuleks ka alaealisi kuritegijaid kindlaksmääramata aja kestusel nende jaoks määratud asutistes kinni hoida.

3. Karistuse määramatus ei või aga mitte absoluutne olla, vaid kinnihoiu miinimum ja maksimum olgu seaduses ette nähtud, kusjuures kuriteo kordasaatmise iseloom ja määratava karistuse raskus arvesse tuleb võtta.

Järgnes O. Tiefi referaat:

Riigi kõrgema võimu teostajate vastutuselevõtmine.

I.

Umbes sama teemi peale — „Riigivõimu kõrgemate teostajate vastutusele võtmisest“ — kandis ette referaadi eelmisel õigusteadlaste päeval lugupeetud prof. J. Uluots. Selle sisu on võetud kokku järgmistes teesides:

„Eesti Vabariigi põhiseaduse § 67. rakendamiseks ja arendamiseks on tarvilik seadus, milles kindlaks määratakse:

1) Riigikohtu vastav koosseis, kusjuures tuleb silmas pida Põhiseaduse § 71.

2) Riigikogu asutised ja funktsioonid eeluurimise, kohtu alla andmise ja süüdistuse alal, kusjuures kohtu alla andmist peaks otsustama Riigikogu kvalifitseeritud enamik, ja

3) need süüsteod, mis Põhiseaduse § 67. ametialaliste hulka arvatakse“.

Minul ei ole kavatsust vaielda nende mõtete vastu. Ümberpöörduvalt, rõhutan, et olen nendega täiesti päri. Minu ülesanne on prof. Uluotsa referaati täiendada, võiks ütelda jatkata. Nimelt käsitas prof. Uluots kõnesolevat küsimust põhiseaduse rakendamise ja täiendamise seisukohast, seotult vastava seaduse eelnõuga, mis kohtuministeriumis kokku oli seatud. Seejuures valgustas referent küsimust iseäranis põhjalikult ajaloolikult ja tõi võrdleva ülevaate välisriikide olukorrast. Ühtlasi kandis referent ette eelnõu põhijooned. Minu ülesandeks on tutvustada lugupeetud koosviibijaid hiljemalt tekkinud eelnõuga ning valgustada küsimust, arvesse võttes peale Põhiseaduse veel teisi vastavaid maksvaid seadusi.

II.

Käsitades riigi kõrgema võimu teostajate vastutusele-võtmise ala, tuleb kohe alguses kindlaks teha, kes on need riigivõimu kõrgemad funktsionäärid, kelle suhtes maksev seadus näeb ette erilise kriminaalvastutuse korra. Kahjuks puudub selle kohta tarvilik selgus.

Vastuvaidlemata on maksev eriline vastutuse kord riigivanema ja ministrite suhtes Põhiseaduse § 67. põhjal: „Riigivanema ja ministrite kohtulikule vastutusele-võtmine ametialuste süüsteegade eest võib sündida üksnes Riigikogu sellekohase otsuse põhjal. Asja arutamine allub Riigikohtule“, ja Riigikogu liigete suhtes sama seaduse § 48. ja 49. põhjal: „Riigikogu liige ei kannu min-

gisugust vastutust peale kodukorras ettenähtud poliitiliste avalduste eest, mis ta teinud Riigikogus ja tema komisjonides. Ilma Riigikogu nõusolekuta ei või tema liiget vangistada, välja arvatud juhtumused, mil ta on tabatud kuriteolt.“

Kuid peale selle räägib erilisest vastutamise korrast ka Riigikohtu seaduse (R. T. 82/83 — 1919) § 18: „Riigikohtu üldisele koosolekule alluvad esimeses ja lõplikus astmes peale sellekohastes seadustes ettenähtud asjade: b) Vabariigi valitsemise ajutise korra §§ 19. ja 20. ettenähtud korras Asutava Kogu ja Vabariigi Valitsuse liigete kuriteod ning Vabariigi vägede ülemjuhataja ja tema staabiülem, riigikontrolööri, Vabariigi prokurööri, riigikohtu liigete ja Vabariigi väljamaa diplomaatiliste esindajate riiklikud kuriteod.“

See paragrahv määrab kindlaks loeteldud funktsionääride kohtualluvuse (riigikohtule) ja vastutusele-võtmise korra (Vabariigi Valitsemise ajutise korra § 19. ja 20. ettenähtud korras). Erilise vastutusele-võtmise korra näeb ette Vabariigi valitsemise ajutise korra (R. T. 44 — 1919. a.) § 20: „Asutava Kogu ja Vabariigi Valitsuse liikmeid võib nende poolt kordasaadetud süüsteegade pärast vastutusele võtta ja nende korterid läbi otsida ainult Asutava Kogu või kui A. K. koos ei ole, § 12. ettenähtud seadusandliku delegatsiooni otsuse põhjal.“ Kuna viimane seadus maksvuse on kaotanud Põhiseaduse maksmahakkamisega (Vabariigi Põhiseaduse mksmapaneku seadus, § 2. R. T. 113/114 — 1920. a.), tekib küsimus, kas maksab üldse Riigikohtu seaduse § 18. p. b? Nagu eelpool tähendatud, ei käi viimane mitte üksnes riigi kõrgemate funktsionääride vastutusele-võtmise korra, vaid ka kohtualluvuse kohta. See pärast ei võiks kahtlust olla, et see paragrahv kohtualluvuse äramääramise suhtes maksev on. Selles ettenähtud vastutusele-võtmise korra maksvus on vaieldav. Nimelt kuulus vastutusele-võtmise õigus, nagu eelpool tähendatud, Asutavale Kogule Ajutise

valitsemise korra § 20. põhjal. Viimane paragrahv on küll kaotatud, kuid seejuures (viimaselt tsiteeritud seadus, § 4) deklareeritakse, et „maksvais seadusis ettenähtud Asutava Kogu õigused lähevad Vabariigi Põhiseaduse maksmaabakkamisega üle Riigikogule“. Kuna Riigikohtu seadus maksab ja seal ette on nähtud Asutava Kogu õigused riigivõimu kandjate vastutusele-võtmise suhtes, siis võiks ka järeldada, et nad üle on läinud Riigikogule ja viimane neid õigusi võib kasutada, käsitades seejuures analoogia põhjal Põhiseaduse § 67. Siis aga tekkiks vastolu Põhiseaduse § 16., mille järgi ei ole tarvis mingisugust eelluba riigiametnikkude vastutusele võtmiseks“, kuid ainult niisugusel puhul, kui loeteldud funktsionääre riigiametnikkudeks lugeda, mille üle aga jällegi arvamised võivad lahku minna.

Kõrgemate riigivõimu teostajate eriline vastutusele-võtmise kord on ette nähtud ka Vene ajutise valitsuse seadusandlikus määruses „Об уголовной и гражданской ответственности служащих“ ühes täiendusega (С. У. 1917 ст. 492, 1899), kuid seda ei saa loeteldud funktsionääride suhtes kasutada, kuna meil riigiametite klassid puuduvad, mis selles seaduses kohtualluvuse ja vastutusele-võtmise aluseks on pandud. Niisama on esimeseks kohtuinstantsiks ette nähtud kõrgemaile riigivõimu teostajatele Senati Kriminaalkassatsiooni departemang, mille õigused on meie Riigikohtu kriminaal-osakonnal. Riigikohtu seaduse § 18. järgi aga on samaks kohtuinstantsiks riigikohtu üldkoosolek.

Kokkuvõttes võib ütelda, et eriline kohtualluvus — esimeses ja viimses kohtuinstantsis riigikohtu üldkoosolekule — on riigivanemal, ministritel, vägede ülemjuhatajal ja tema staabiülema, riigikontrolööril, Riigikohtu liigetel ja vabariigi väljamaa diplomaatilistel esindajatel. Eriline vastutusele-võtmise kord on riigivanemal ja ministritel ning pealeselle vahiallavõtmise suhtes Riigikogu liigetel, kuna teistele loe-

teldud võimukandjate suhtes seaduses tarvilik selgus puudub.

Kas nimetatud funktsionääridega on küllaldaselt ja tarvilikult riigi kõrgema võimu teostajad loeteldud, eriti Põhiseaduse mõttes, on ise asi.

Põhiseaduse § 27. järgi on „riigivõimu kõrgemaks teostajaks Eestis rahvas ise oma hääleõiguslike kodanikkude näol. Edasi, § 35. järgi teostab riigi seadusandlikku võimu Riigikogu, § 57. järgi teostab kõrgemat valitsemise võimu Vabariigi Valitsus, § 80 järgi teostab kõrgemat kaitseväge juhatamist mobiilsatsiooni ja sõja korral vägede ülemjuhataja ja lõpuks § 69. järgi teostab kõrgemat kohtuvõimu Riigikohus. Seega on Põhiseaduse järgi riigivõimu kõrgemate teostajate loetlus palju avaram kui see, mis käsitab viimaste erilist vastutavust. Ühtlasi aga omavad erilise kohtualluvuse ka mõned funktsionäärid, kes Põhiseaduse mõttes riigivõimu kõrgemaina teostajaina ei esine, nagu riigikontrolöör, vägede ülemjuhataja staabiülem ja riigi diplomaatlikud esindajad väljamaal.

III.

Nagu eelseisvast arutlusest järgneb, vastab maksev seadus puudulikult ja süsteemitõhtluseta küsimuse peale — missugused riigivõimu kõrgemad teostajad omavad erilise kriminaalvastutavuse. Sedasama peab tähendama ka süütegude liikide suhtes, mis erilist kohtukorda vajavad.

Vabariigi valitsemise ajutise korra järgi kuulusid erilise kodukorra alla kõik Asutava Kogu ja Vabariigi Valitsuse liigete süüsteod. Sedasama kordas ka Riigikohtu seadus. Teissugusele seisukohale asus Põhiseadus, mille järgi (§ 67) eriline kohtualluvus ja vastutusele-võtmise kord on riigivanemal ja ministritel vaid ametalastes süüsteo asjus. Riigikogu liigete süüsteod ei tekita mingid erilisi protsessuaalseid suhteid. Riigikohtu seaduses (§ 18) loeteldud Vabariigi vägede ülemjuhataja ja tema staabiülem, riigikontrolöör, Riigikohtu liikmed ja Vabariigi väljamaa

diplomaatilised esitajad omavad erilise kohtualluvuse ainult riiklikkude kuritegude suhtes.

Mida tuleb lugeda ametalasteks ja riiklikkudeks kuritegudeks, niisama ka Riigikogu liigete poliitilisteks avaldusteks, seaduste tekstid lähemalt ei defineeri. Ametalaste ja riiklikkude süütegude suhtes ei tekita see asjaolu iseenesest raskusi, kuna need mõisted kriminaalseadustes enam-vähem kindla kaju on omandanud, kuid Riigikogu poliitiliste avalduste mõiste on hoopis udune. Niisama on raske põhjendada, miks erikorras vastutavad valitsuse liikmed ametalaste süütegude eest, teised loeteldud funktsionäärid riiklikkude süütegude eest. Näiteks on riigikontrolööri suhtes hoopis arusaamata, miks tema peab vastutama erikorras salakuulamise eest, aga üldises korras riigivaraste soodustamise eest.

Kokkuvõttes paistab, et seadusandjal on puudunud ühtlane kriteerium süüsteoliikide erikohtukorra alla paigutamisel.

IV.

Edasi tekivad küsimused kohtukorra all. Põhiseaduse § 67. järgi sünnib riigivanema ja ministrite vastutusele-võtmine ametalaste süütegude eest Riigikogu sellekohase otsuse põhjal. Mida tuleb mõista vastutuselevõtmise all, ei ole lähemalt ära tähendatud. Riigikogu otsust võib siduda mitme jälgimisekäigu momendiga, nagu asja alustamisega juurdluse korras, eeluurimise algatamisega, formuleeritud süüdistuse ettepanemisega ja kohtuallaandmisega. Niisama võib Riigikogu otsust konstrueerida kui eeluba kohtuliku süüdistuse töstmiseks (võrdle n. n. administratiivgarantii) või kui protsessiosalise — süüdistava võimu akti. Igatahes on vastuvaidlemata selge, et Riigikogu on domineeriv tegur riigivanema ja ministrite vastutuselevõtmisel, mõeldes vastutuselevõtmise all tervet süüdistava võimu aktsiooni protsessis. Kas Riigikogu maksva seaduse järgi osa võtab ka Riigikohtu seaduse § 18. p. b loeteldud riigi-

võimu teostajate vastutuselevõtmisest, ei ole selge, nagu eelpool väidetud süüsteo subjektide vaatlusel. Kui arvesse võtta, et kohtumõistmise organiks neis asjus on Riigikohtu üldkoosolek ja ühtlasi ei ole ära kaotatud eriline kohtuallaandmise institut, siis on raske konstrueerida teist kohtuallaandmise organi kui Riigikogu. Peab küll tähendada, et Riigikohtu üldkoosolek on kohtuinstantsiks Riigikohtu seaduse järgi, kuna Põhiseadus nimetab ainult Riigikohtu.

Eeltoodust järgneb, et kohtukord riigivõimu kõrgemate teostajate süüsteoasjus maksvais seadusis ei ole tarviliselt välja tõstatud.

Osaliselt kõrvaldab need puudused kohtuministeeriumis hiljuti väljatõõtatud Kohtupidamise seadus mõnesuguseis ametalasis süüsteoasjus. Samuti nagu see eelnõu, mida refereeris prof. Uluots, käsitab viimane kavatsus kohtupidamise korda riigivanema ja ministrite ametalastes süüsteoasjus. Oluline vahe võrreldes eelmise projektiga seisab selles, et ära on jäetud Riigikohtu erikoosseis, millest osa pidid võtma Riigikohtu esimees, kolm Riigikohtu liiget ja kolm Riigikogu liiget. Selle erikoosseisu asemel figureerib uues eelnõus Riigikohtu üldkoosolek. Ühtlasi on suurendatud Riigikohtu funktsioone asja algatamisel ja eeluurimisel.

Kokkuvõttes on uues eelnõus protsessi kord järgmine. Kaebused antakse Riigikohtu kriminaalosakonnale, kes asja võib ära lõpetada või eeluurimist korraldada. Eeluurimist toimetab kolmeliikmeline komisjon riigikohtunikkudest. Kui see komisjon leiab tarviliseks kaebealust vastutusele võtta süüalusena, siis küsib Riigikohtu kriminaalosakond selleks luba Riigikogult. Luba saades jätkab komisjon eeluurimist ja asi läheb kriminaalosakonna kaudu Riigikohtu üldkoosolekule otsustamiseks. Prokuröri kohuseid täidab Riigikohtu prokurör.

Minu arvates on uue eelnõu peapuuduseks see, et ta koondab protsessi funktsioonid — asja algatamise, eeluurimise, süüalusena vastutusele-võtmise, kohtu alla

andmise ja lõpliku asja arutamise ja otsustamise Riigikohtu kätte, olgugi erikoosseisude kaudu. Põhiseaduse mõtte järgi peaks süüdistava võimu funktsioonid kuuluma Riigikogule. Ühtlasi ei kõrvalda projekt seda puudust, millele tähelepanu juhtis ka prof. Uluots — et asja lõplikul arutusel süüdistajana esineb Riigikohtu prokurör, kes on alluv ametnik kaebaluste — valitsuse liigetega võrreldes.

Pealeselle ei lahenda eelnõu tarvidust ette näha kohtupidamise korda ka teiste riigivõimu kõrgemate teostajate süüsteo asjades. Võimatu on üldise korra või väljatöötatud eelnõu järgi kohut mõista, näiteks, riigikohtunikkude peale. Otstarbekohane oleks maksuma panna seadus, mis lahendaks küsimuse kõigi riigivõimu kõrgemate teostajate suhtes. Šveitsis, näiteks, on seda teed käidud. Seal käivad erilise kohtukorra alla kõik parlamendi poolt valitud riigivõimu teostajad. Selles seaduses on ka järjekindlasti läbiviidud süüdistava võimu ja kohtuvõimu lahutamise põhimõtte (võistluspõhimõtte). Seepärast tuleks seda ka meie vastava eelnõu väljatöötamisel eeskujuna käsitada.

Kokkuvõttes sean üles järgmised teesid:

1. Kõrgema võimu funktsioone teostajate isikute vastutamise piirid ja vastutuselevõtmise kord ei ole maksvais seadusis küllalt selgelt ja täielikult kindlaks määratud.
2. Põhiseaduse ja teiste asjaomaste seaduste mõtte järgi on kõrgema võimu funktsioone teostajate isikute vastutuselevõtmise peafaktoriks Riigikogu.
3. Vastutuselevõtmise kord peaks olema üldine kõigi kõrgema võimu funktsionääride suhtes.

Referaadi kohta avatud läbirääkimised kujunevad õige laialisteks. Sõna võtavad h-rad Palvadre, Jukum, Trakmann, Saarman. Mitmed referendi poolt ettetoodud väited leiavad põhjendatud vastuväiteid. Leitakse, et üldist vastutuselevõtmise korda ei ole tarvis, seda enam et Valitsuse liikmete

vastutuselevõtmise peab hoopis teisiti sündima, kui, näiteks, riigikohtunikkude, kes Riigikogust ei olene ning iseseisvad on. Ka sõjavägede ülemjuhataja ja tema staabi ülemate vastutuselevõtmise peaks erikorra järele käima. Kõrgema võimu teostajate all tulevat mõista ka Riigikogu kui seadusandliku asutise liikmeid. Üldse ei pooldata kõrgema võimu funktsionääride üldist vastutuselevõtmise korda.

Peale läbirääkimiste tehakse kümne-minutiline vaheaeg, mille möödumisel referaadi — Riigi kõrgema võimu esitajate vastutuselevõtmise kohta järgmised teesid vastu võetakse:

1. Kõrgema võimu funktsioonide teostajate isikute vastutamise piirid ja vastutuselevõtmise kord ei ole maksvates seadustes küllalt selgesti ja täielikult kindlaks määratud.
2. Põhiseaduse mõtte järele on riigivanema ja ministrite vastutuselevõtmise peafaktoriks Riigikogu. Tema käes on asja algatamine.

Järgneb päevak. p. 10.

1. Järgmine õigusteadlaste-päev (VI) otsustatakse presiidiumi ettepanekul ära pidada 1927. a. üks päev peale ülestõusmise viimist päha.

2. VI õigusteadl. päeva eeltöödeks moodustatakse 5 liikmeline komisjon, kuhu valitakse Tallinnast h-rad Vahtramäe ja Eliaser, Tartust hra F. Karlson, Viljandist hra Kuusik ja Rakverest hra Sass.

3. Hra K. Parts tänab referente ja avaldab lootust, et järgmiseks õigusteadlaste päevaks teesid võimalikult ühes motiividega osavõtjaile varem esitatakse, mis kergendaks ettekannetesse süvenemist.

Päeva juhataja F. Karlson tänab referente, sekretariaati ja kõiki osavõtjaid, kes sisemise distsipliiniga päevast osa võtnud ja selle edukaks kordaminekuks kaasa töötanud, ning loodab, et järgmisel aastal need puudused kaotatakse, mis nüüd ehk veel olemas.

Päev lõppes kell 20,15.

Sugemed alaealiste ulakuse ja kuritegevuse üle Eestis.

(Järg.)

Peale Harkus oleva poja on 38 perekonnas (26,39%) veeli teised pojad ja 5 perekonnas (3,47%) tütreid resp. õed kohtulikult karistatud, kokku 144 perekonnast 43, s. o. 29,8%. Neist on karistatud üks kord 12 — 8,33% ja vähemalt kaks korda 31 — 21,53%. Jättes arvestamata 18 ühe lapsega perekonda, saame vastavalt järgmised %: 34,13 — 9,52 ja 24,60. Karistuse põhjuseks on peale ühe tulesüütamise, ühe loata püssikandmise ja ühe purjusolekus korrarikkumise kõik kas liht- või murdvargused.

Sugulasi, s. o. vanemate vendi ja õdesid, on karistatud kohtu poolt 22 perekonnas — 15,28%; neist üks kord 3 — 2,08%, vähemalt 2 korda 19 — 13,19%. Ükskord karistatute süüste põhjuseks oli lihtvargus; vähemalt kaks korda karistatud on kõik suuremad kurjategijad; muuseas 2 mõrtsukat, 2 vale-rahategijat ja üks tulesüütaja.

Faktiliselt on kõikide eeltoodud liikide kuritegevus palju suurem, eriti sugulaste oma, kui seda on võimalik olnud ette tuua, sest et kaugelki mitte kõik vargused resp. muud kuriteod ei satu kohtuliku karistuse alla; teiseks mõistetakse teatav osa süüaluseid õigeaks süüdistavate tõenduste puudulikkuse tõttu. Avalikuks tehakse meil umbes 70,0% kõigist kuritegudest; 1922. a. tehti avalikuks kõigist kriminaalkuritegudest 69,9% ja 1923. a. 67,0%, üldse aga kõigist seaduse vastu eksimistest 85 — 86,0%. Liht-, murd- ja taskuvarguste juhtumustest jääb süüdlane avalikuks tegemata isegi kuni 48,0% juhtumustest.

Harku s.-k. vanemate süüsteod kuuluvad aga, nagu eespool nägime, peamiselt kriminaalkuritegude liiki. Nende kuritegevusest suure osavõtu tõttu võib oletada julgelt, et kaunis suur % nende kuritegudest jääb selgitamata. Eelmiste andmete põhjal kõigub avalikustegemata kuritegude

% aga umbes 30,0% ümber. Kogu eespooltoodu põhjal on enam-vähem kindel, et ka Harku s.-k. vanemate ja omaste kuritegevus on ülalmainitust veel kuni 30% võrra suurem.

Kokkuvõetuna saame perekonna-liikmete kuritegevusest järgmise tabeli: (VII tabel lk. 17).

Võttes aluseks perekondade rea 1—144 võib kindlaks teha, mitmes perekonnas on kuritegevust üldse ette tulnud. Ses suhtes võtame aluseks 46 kohtu poolt karistatud isa; arvates siia juurde 23 perekonda, kus kohtu poolt karistatud ainult ema ja 19 perekonda, kus ainult õed või vennad, saame esmalt 69—48,61% perekonda, kus isa või ema, ja teiseks 88—61,11% perekonda, kus kohtu poolt karistatud isa, ema või lapsed peale Harkus oleva. Arvates siia veel 4 perekonda, kus lähemad sugulased kohtulikult karistatud, saame 92—63,86% perekonda, milles kohtu poolt karistatud on vähemalt üks perekonna-liige või lähem sugulane.

Võttes aga aluseks Harku saadetud poja saame 92 perekonda (63,89%), kus vähemalt 2 perekonna-liiget on kohtu poolt karistatud.

Kurjategijate perekonnad.

Kohtulikult on karistatud isa või ema ja vend või õde 18 perekonnas¹⁾ 144-st; neist kuuest perekonnast on praegusel ajal 2 poega Harkus; arvates aga perekondi kasvandikkude arvu — 150 järele saame järjekuldselt niisuguseid perekondi, kus isa või õde kohtu poolt karistatud, 24. Lihtsustamise otstarbel võtame viimast liiki

¹⁾ Kui selle juures arvestame 30% mitte-avalikuks tulnud süüstegelestega, siis tõuseks ka see protsent.

²⁾ nr. 5. (46—47) — sulgudes on märgitud vennad — 24, 52, 79, 88, 100, (108, 109), 110, 111, 114, (115—116), 127, 132 (129—130), 146, (63—64), (43—44).

Karistatud on	Mitu korda	Karistuste		Elus olevatel karistuste	
		üldarv	%	üldarv	%
Isa	üks kord	19	14,5	13	20
	kaks korda ja enam	27	20,53	21	32,3
	teadmata	85	64,97	31	47,7
	kokku	131		65	
Ema	üks kord	16	11,11	16	12,59
	kaks korda ja enam	22	15,28	22	17,33
	teadmata	106	73,61	89	70,08
	kokku	144		127	
S.-k. vendadest (38) ja õdedest (5) on karistatud	üks kord	12	8,33	12	9,52
	kaks korda ja enam	31	21,53	31	24,6
	teadmata	101	70,14	83	65,88
	kokku	144		126	
Vanemate õed ja vennad	üks kord	3	2,08	3	2,08
	kaks korda ja enam	19	13,19	19	13,19
	teadmata	122	84,72	122	84,72
	kokku	144		144	

Vanemate, vendade, õdede ja lähemate sugulaste kuritegevus kohtu karistuse järele. Tabel nr. 7.

arvud edaspidi sulgudesse — 18 (24); neist on ema, isa ja vend 6 (8) perekonnas¹⁾; ühes Harkus oleva pojaga on siis järjekult 6 (8) perekonnas 4 liiget kohtu poolt karistatud. 9 perekonnas²⁾ on karistatud isa ja ema, seega ühes s.-k. enesega üldse 3 perekonna-liiget. Kolmes perekonnas³⁾ on karistatud peale isa ja sugulaste veel poeg, seega 3—4 perekonna-liiget. Üldiselt on kohtulikult karistatud sugulasi ühes isa ja ema, isa ja poja, või isa, ema ja pojaga 10 (12)-nes perekonnas⁴⁾.

¹⁾ nr. 5, 132, 146, (63—64), (43—44).

²⁾ nr. 1, 2, 38, 82, 113, 147, 29, 80, 84.

³⁾ nr. 4, 31, 127.

⁴⁾ nr. 4, 32, 88, 113, 132, 31, (63—64), (108—109) 127, 84.

Arvates kokku 18 (24), ja saame 29 (35), s. o. 20,0% (23,3%) perekondade hulgakohus on kuritegevuse pärastanud vähemalt 3—5 liiget. Ehk võttes 35 s.-k. suhtuvalt perekondade üldarvule (144) saame sääraseid kasvandikke 24,31%.

Tähendab, peaaegu 1/4 kõigist Harku s.-k.-st on võrsunud raske kuritegevusliku minevikuga perekonnist. Nii on siis kuritegevus sageli perekondlik pahe, mida võib jälgida mitme põlve kestes¹⁾. Järeltulijates avaldub see kalduvusega ulakusele juba õrnemas nooruses, millele järgneb anduvus kuritegevusele. Teatav asotsiaalne iseloom murrab läbi igasuguste elutingimuste ja avaldub seesugusena esimesel võimalusel. Näit. J. P.²⁾ perekonnas on palju kurjategijaid nii isa kui ema sugulaste hulgas. Isa on suur varas, joomar — psühhopaat ja ema sünnipäraselt vigane. Kõik pojad on ristitud nagu ühe veega. Juba viie-aastasena on nad kõlbmatud sotsiaalsele elule. J. 4^{1/2}-aastane vend viibib maal õpilastekoloniis, ta peksab isegi 14-aastasi poisse, hulgub ümber kellelgi luba küsimata, sõidab talumeeste vankreil koloniist kaugele, varastab ja valetab häbematu, täiesti ilmsüütu ilmel. Siin tuleb isegi rääkida mitte asotsiaalsest, vaid antisotsiaalsest iseloomust, mis sellele perekonnale äärmiselt iseloomulik.

Mõnes perekonnas³⁾ võis jälgida kalduvust kuritegevusele juba kolme põlve kestes: vas. vanaema on varas, poeg on retsi-divist, aga pojapoeg avaldab juba lapsena iseäralist kalduvust asotsiaalsele elule ning kuritegevusele. Seejuures on peaaegu alaliseks nähtuseks, et järjekindlalt kuritegevusele andunud perekondade lapsed⁴⁾ on oma kaaslastest hingeliste omaduste poolest asotsiaalsemad ja anduvad varakult ulakusele ja viimaks kuritegevusele. Vähemalt 10 Harku kasvandikku, s. o. 6,67% äidi-

¹⁾ nr. 1, 32, (63—64), 91, 84 ja t.

²⁾ nr. 1.

³⁾ nr. 32, 43, 44.

⁴⁾ nr. 1, 84, 43, 44, 50, 63, 64, 84, 91.

sest s.-k. arvust, kuulub säärastesse perekonnisse. Töenäoliselt on seesuguseid perekondi rohkem, kuid statistika puudulikkust silmas pidades on dokumentaalselt raske kindlaks teha juba kahe põlve kuritegevust, kolmanda põlve suhtes on see samul põhjusil veelgi raskem.

Harvis tegi kindlaks, et ühe kõlvatu eluviisiga naise 900 järeltulijast on 200 vaimuhaiget-hulgust ja 2 kurjategijat. Straham leidis, et ühe kurjategija 834 järeltulijast on 106 vas., 164 prostitueerunud, 142 vigast, 63 kerjust ja 76 kurjategijat; viimased veetsid vangimajas kokku 106 aastat.

Tuntud vargad Sans, Refus ja Marianna on kuulsate varaste lapsed. Samuti kuulus on varaste Juke perekond, kellel palju järeltulijaid; neist on teada 540 as. ja 169 vas. Viiendas põlves on kõik meessoost järeltulijad kurjategijad (224) ja naissoost — prostitueerunud (84). Kõigis kirjeldatud perekonnis oli palju enesetapjaid ja vaimuhaigeid.

Nii näeme, et kuritegevus püsib järeltulijates sageli põlvest põlve.

Võrreldes Harku s.-k. vanemate ja omaste kuritegevust teiste sama küsimust käsitlevais teoseis leiduvate andmetega saame järgmise tabeli (tabel nr. 7-a).

Silmatorkav vahe Preisimaa ametlike andmete ja Gruhle, Mönkemöller'i, Rizori, Cramer'i ja teiste uurimiste andmete vahel on oleneb küll ametlike andmete pealiskaudsusest (Gruhle). Lahkumineku minu ja Gruhle andmete vahel on tingitud arvatavasti vanemate koosseisust ja suurlinna Leipzigi mõjust. Üldiselt on andmeid kuritegevuse-alalt raske võrrelda teiste autorite omadega, välja arvatud Gruhle andmed, sest pole seletatud, mis mõeldakse kuritegevuse all.

Nii mõistab Virgilio vanemate kuritegevusest rääkides (26,8%) selle all ka nende alkohoolismi, Penta leidis vanemate kuritegevuse olevat 12,93 ja teine kord jälle 96,98%. Mettray andmeil on 3580 alaea-

	Preisimaa ametlik hooekande aruanne 1909.	816 Hannoveri hoo- lek. kooli sunnikas- vand. 1916. Mönke- möller	371 Hannoveri hoo- lek. koolilõpet. kas- vand. 1909. Cramer	105 Elehingeni s.-k. 1907 Gruhle	Harku s.-k. 1923. Madisson
Isa karistatud . . .	24,4		22	70,15	52,3 ¹⁾
Emad karistatud . . .	5,9		13	42,16	29,92
Mõlemad vane- mad karistatud . . .	12,1	8,21	6	32,08	10,42
Üks vanemaist või mõlemad ka- ristatud	42,4	31,86 ¹⁾		71,76	48,61
Vennad ja õed karist. (144 pe- rekonnast)					34,12
Muud sugulased karist. (144 per.)					15,28
Vähemalt 2 pe- rek. liiget karist. (144 perek.)					63,89
3—6 perek. lii- getkar. (35juht.)					24,31

S.-k. omaste kuritegevuse %.

Tabel nr. 7-a.

lisest 707-el (19,81%) vanemad kohtulikult karistatud, Joly 7700 s.-k. vanemaist on 308 vas. ja 13% kriminaalsed. Sichart'i käsitletud 1100 vargal on vanemad kriminaalsed 47,0%.

Schwalbe uuritud 100-jal prostitueerunud on kohtu poolt karistatud 5 isa, 7 ema ja 3 venda ning õde.

Nagu hiljemini näeme, jagunevad Harku s.-k. perekonnad koosseisu järele 6 liiki: I liik — 49 s.-k., kellel isa on surnud; II liik — 13. s.-k., kellel ema surnud; III liik — 17 s.-k., kellel mõõlemad vane- mad surnud; IV liik — 36 s.-k., kellel vane- mad elus; V l. — 18 s.-k., kes vas. ja VI l. — 16 s.-k., kellel vanemad elavad mitmesugustel põhjustel lahus.

¹⁾ Isa või ema karistatud; 1909. a. uurimiste aru- andes figureerib Mönkemöller'il ainult see rühm ja on vähe suurem — 47,80%

²⁾ Elusolijate kuritegevuse %; surnute ja elusate vastav % — 34,0.

Vaadeldes vanemate kuritegevust nende liikide ja vanemate ameti järele võime kokku seada järgmise tabeli:

	I. Isa sur- nud (49)	II. Enna sur- nud (13)	III. Mõlemad surm. (17)	IV. Mõlemad elus (36)	V. Vajasp. abielu sündi- nud (18)	VI. Vanem. el. lahus (17)
Töölised	71,43	61,54	58,82	68,89	77,78	14,0
Iseseisvad käsitööl.	12,24	15,38	23,53	13,89	5,55	11,76
Turukaup- lejad	6,12		5,88		5,55	5,88
Äriajajad	4,08	15,38		5,56		
Talupidajad	4,08		11,76	16,66		
Teised						
Registr. prostitueer.	2,04	7,69			11,12	
Üldse prostit. (sala ja reg.)		30,77	11,76	5,55	44,44	11,76
Kohtullk. ka- rist. vanem., vann., sugul.	57,1	76,9	52,9	75,0	73,2	82,4

Vanemate amet ja kuritegevus (s.-k. liikide järele). Tabel nr. 8.

Käesolevast tabelist selgub, et vas s.-k. emadest on $\frac{3}{4}$ töölised ja 44,44% neist on andunud prostitutsioonile. Teisele liigile on samuti iseloomustav suur prostitueerunute arv (30,77%). Sellest võib järeleda, et vähemalt $\frac{1}{8}$ sunnikasvandikkude emadest on alaväärtuslikud niihästi vaimliselt (Schwalbe ja teised) kui ka kõlbliselt. (Ka leiab siit tuge väide, et alaealiste s.-k. vanemate surma põhjuseks on kaunis suurel määral nende konstitutsioon.) Vanemate kuritegevuse suhtes asub VI 1. esimesel kohal (82,4%), mis kaudselt tõendab vaimliselt ebavalminute rohkust nende seas. Silmapaistev on perekonna-liigete kurite-

gevus IV 1.: 75% neist on kohtu poolt karistatud. See näide aitab osalt selgitada, miks anduvad kuritegevusele alaealised, kei vanemad elus ja perekond elab koos. Vanemate ja teiste perekonna-liigete elav eeskuju¹⁾ ja isegi juhtimine kuritegevusele valmistab vaimliselt vähevalminuid lapsi asotsiaalsele elule. Ses suhtes on säärase vanemate kaotus isegi paremus, kuna lapsed seesugustel kordadel võivad sattuda kas kasvatamajja või perekonda, kus nende kasvatuse eest rohkem hoolt kantakse. Lastekaitse-seaduses tuleb tingimata ette näha võimalus lapsi eemaldada kõlvatuist perekonnist ja kasvatada anda teisale. Sel otstarbel tuleks meil luua omavalitsuste juurde välismaa eeskujul lastekaitse ja noorsoo järelevalve orgaan.

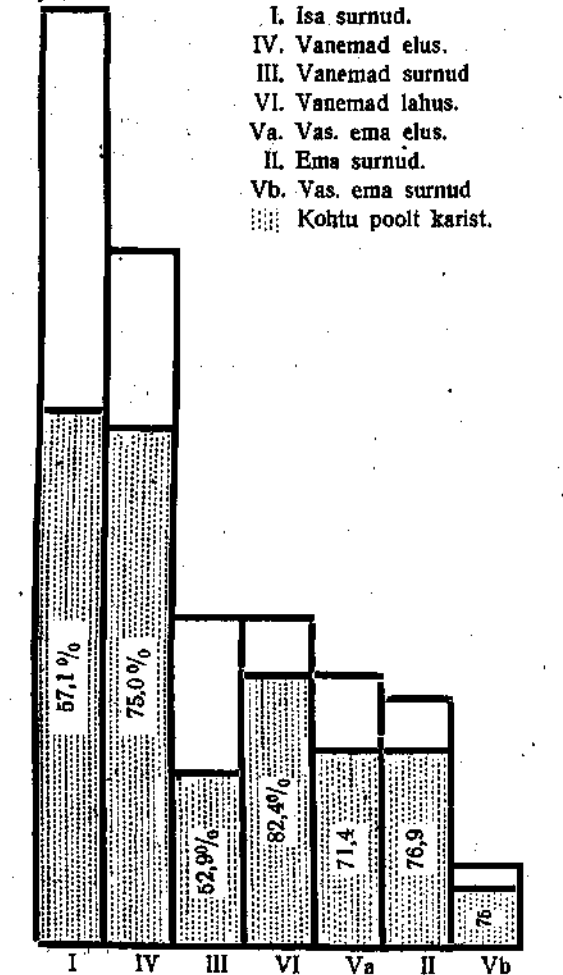
Nagu nägime, ei ole vanemate kuritegevuse hindamises ühist arvamist. Kui Penta, Virgilio, Mettray, Lombroso, osalt ka Mönkemöller (1909) ja teised näevad selles pärvuslikku koormust, mis järeltulijate peale enam-vähem samas suunas mõju avaldab, siis ei nimeta uuemad alaealiste kuritegevuse uurijad (Gruhle, Iserlin, Guden, Thoma j. t.) vanemate kuritegevust mitte enam pärvuslikult mõjuvate tegurite hulgas, vaid kui iseseisvat nähet, millel võib olla pärvuslik tähtsus niivõrd, kui see on seotud vaimlise abnormsusega. On arusaadav, et eriti sotsiaalsete ja poliitiliste murrangute ajal võib saada juhuslikult ka normaal-inimene kurjategijaks. Kuid ühekordne ka mitte juhuslik eksimine ei tee veel kurjategijaks ja veel vähem võib seda lugeda pärvuslikult koormavaks momendiks niivõrd kui meil siin tegemist on vaimliselt terve inimesega.

Vaatamata sellele, et Stelzner (23) ja Bonhoffer²⁾ ei anna vanemate kuritegevusele kuigi suurt tähtsust, on autori ja teiste uurijate arvamise järele sellel laste kuritegevuse arenemise suhtes suur mõju. Esimeses järjekorras mõjub kohtu karistus perekon-

1) Vaata nr. 43,44 j. t.

2) Gruhle järele.

na-liikmeisse eetilisel ja seltskonnast välja-tõukavalt. Üldiselt on teada, et säärastest perekonnist kedagi heameelega tööle ei võeta; tagajärjeks on tööta olek ühes majanduslikkude raskustega. Kuid mitte igas tingimuses ei halva kuritegevus isiku kõlblist iseteadvust, iseäranis mitte siis, kui see veel kohtu poolt karistamata. Puht-eetilises

S.-k. vanemate perekonnaliikmete (ja sugulaste) kohtulik karistamine liikide järele.

mõttes on ju täiesti üheväärtuslikud vargapoiss ja minister, kes seadustest kõrvalekaldumise teel, revolutsioonimõllus dokumentide hävimist kasutades, suured vabrikud oma kätte kisub, või kõrgeim riigimees, kes sõja kestel, s. o. rahva viletsust kasutades, liigkasu teel suured varandused kokku ajab

majade ostmiseks. Kuid tegelikult on vahe mõistagi suur, sest üks on põlatud, seltskonnast väljaheidatud kurjategija, teine seltskonna täht ehk suur riigimees. Kas viimast liiki kurjategijate juures osa etendab teatav konstitutsiooniline eetiline kõrvalekaldumine või on see tingitud oludest, nõuab erilist uurimist. Kuritarviduste rohkus aga sunnib arvama, et teatav osa neist, kes selles süüdlased, on alaväärtuslikud degenerandid. Kommunistlikkude ja ka endiste Vene riigi kõrgemate riigiametnikkude seas leidsin ma, mida tõendavad ka teiste arstide tähelepanekud, palju kolmanda staadiumi luetikuid, fanaatilisi shizoidseid psühhopaate ja maanilis-depressiivseid isetusi (Lenin).

Eespoolkäsiteldud perekondade kriminaalsele langusele seltsib alati ka kõlblane langus. Suguline kõlvatus annab ennast siin tunda, ehkki sellest tekkivate suhete jälgimine on raskeim ülesanne. Isade kohta on teada, et 3-el. on väljaspool abielu¹⁾ olnud lapsed. Suguline kõlvatus on olnud abielu lagunemise põhjuseks 7 juhul; neist on peale selle veel 3 isa varguste pärast kohtu poolt karistatud.

Emade suguline kõlvatus on veelgi suurem. 27-el²⁾ (18,75%) emal on olnud väljaspool abielu lapsed; viimastest on 18 Harkus. Mainitud emadest teenivad 9 ülespidamist peaaesjalikult prostitutsioonist, 3 neist on isegi registreeritud³⁾, ja 8 neist on peale tähendatud pahe veel kohtu poolt karistatud.

Lisades 92 kohtulikult karistatud perekonnale jaurde kõlvatu eluviisiga 4 isa ja 7 ema, saame 103, s. o. 71,52% seltskondlikult kõlbliselt kui ka majanduslikult madalaimal ühiskondlikul astmel seisvat perekonda.

H. Madison.

1) nr. 64, 85, 117.
 2) nr. 49, 68, 84, 98, 104, 105, 121, 132, 136; 65, 69, 81, 91, 97, 23, 94, 16, 53, 62, 40, 87, 24, 137, 143, 144, 146, 147-neist 18 viimast Harkus.
 3) nr. 136, 143, 144.

Riigikohtu tegelus.

Tsiviil-osakond.

Kas võib obligatsiooni võlga võlgnik üles ütelda võlauskujale üleskutse teel?

Ühe Tallinnas oleva kinnisvara peale on Vene ajal kinnistatud mõned obligatsioonid, kus määratud ei ole kindlat tähtaega võla tasumiseks. On vaid öeldud: 1) et võlgnik on kohustatud võlga ära maksma, kui mööda on läinud kuus kuud pääle võla ülesütlemist võlauskuja poolt; 2) et võlgnikul on õigus võlga võlauskujale üles ütelda ja ära tasuda pääle kuue kuu möödumist ülesütlemise päevast arvates, millisele õigusele vastab võlauskuja kohustus maksu vastuvõtmiseks tähendatud kuuekuulise tähtaja lõpupäeval. Võlgnik maksis võlasumma rahukogu deposiiti seletades, et tal võlauskuja isik ja selle asukoht teadmata ja rahukogu kutsus võlgniku palvel obligatsioonis esialgse võlauskujana nimetatud isikut väljakuulutatud teadaandega Riigi Teatajas seda summat vastu võtma, kus juures mainitud kuulutuses juttu ei ole võla ülesütlemisest ja obligatsioonis selle jaoks ettenähtud tähtajast. Tähendatud kutse väljakuulutamise päevast läks rohkem kui kuus kuud mööda, kuid võlauskuja ei ilmunud võlga vastu võtma. Siis pööris võlgnik rahukogu poole uue palvega, välja kutsuda esialgset võlauskujat ja kõiki teisi isikuid, kes kõne all olevast obligatsioonist on huvitatud, et nad kuue kuu jooksul üles annaks oma õigusi ja nõudmisi, obligatsiooni ette paneks ja oma nõusolekut avaldaks obligatsiooni võla mahakustutamiseks krepости raamatutes, hoiatades, et kustunuks tunnistatakse kõik ülesandmata õigused ja nõudmised selle obligatsiooni kohta, obligatsiooni võlg makstuks arvatakse ja võlgnikule õigus antakse võlga krepости raamatutest maha kustutada ilma obligatsiooni ettenäitamata ja ilma obligatsiooni omaniku nõusolekuta. Rahukogu läkkas selle palve tagasi. Selle määruse peale andis võlgniku

volinik kohtupalatile erakaebuse, milles seletas, et Riigi Teatajas avaldatud kutse sisalduvat juba võla ülesütlemist ning selle kutse väljakuulutamise päevast olevat möödunud obligatsioonis ülesütlemise jaoks ettenähtud kuuekuuline tähtaeg. Palus rahukogu määrust ära muuta ja rahuldada obligatsiooni kustutamise kohta avaldatud palvet. Kohtupalat jättis erakaebuse tagajärjeta. Võlgniku voliniku kassatsiooni-kaebuse leidis Riigikohus mitte-rahuldamise väärilise olevat järgmistel põhjustel: Võlgnikul on kõne all oleva obligatsiooni järele õigus võlauskujale üles ütelda ja võlauskuja on kohustatud võlasummat vastu võtma peale tähtaja möödumist. Võlgnik on aga võla, ilma eelkäiva ülesütlemiseta kohtu deposiiti maksnud ja võlauskujat kuulutuse teel välja kutsunud võlga vastu võtma. Kõigel sellel on ainult võla mitte-õigel ajal pakkumise tähendus, milline pakkumine, kui enneaegne, ei ole kohustav võlauskujale. Võlauskuja võis võla vastuvõtmiseks ilmuda, võis seda ka mitte teha nii kaua, kuni temale ei olnud üles öeldud võlga. Maksu pakkumise kohta tehtud kuulutus ei võinud asetada ülesütlemist juba sellepärast, et üleskutse toimetuse on lubatud ainult seaduses eriti ettenähtud juhtumistel (ts. kp. s. § 2054), mille hulka ei kuulu võla ülesütlemine. Kuna obligatsioonis määratud maksutähtaeg veel mitte kätte ei olnud jõudnud võla mitteülesütlemise pärast, siis ei võinud ka kohtupalat nõudja palvet rahuldada ts. kp. s. § 2081. p. 1. ega sama paragrahvi p. 3. põhjal. Ekslik on ka paluja väide, nagu oleks kohtupalat rikkunud B. ts. õ. § 3522. See paragrahv, mis küll lubab võlgnikul raha kohtu deposiiti maksta, kui võla tasumine võimalik ei ole võlauskuja elukoha teadmatuse pärast, või tema mitteilmumise pärast määratud tähtajaks võlga vastu võtma, käib, samuti kui ka ts. kp. s. §§ 1460²⁰ ja järgmised ning 2047, üksnes juhtumiste kohta, kus võla maksutähtaeg

Aruanne kriminaal-asjade liikumise kohta rahukohtunikkude

Jaoskonna nimetus	Otsustamata 1925. a.	Juure tulnud 1925. a.	Kokku asju 1925. a.	Otsustatud 1925. a.							Otsustamata 1926. a.
				Sisuliselt			Ära lõpetatud	Alluvuse järele edasi anitud	Seisma pandud	Kokku	
				Lõpulikul	Mittelõpulikul	Kohtu käsk-otsustega					
Narva 1. jsk. rhk.	143	1177	1320	—	645	294	222	38	51	1250	70
2. „	7	758	763	18	168	411	126	6	24	753	10
3. „	169	789	958	91	256	186	120	8	21	682	276
Jõhvi	102	1040	1142	21	452	340	254	17	31	1115	27
Lüganuse	19	802	821	22	469	112	163	9	39	814	7
Rakvere 1. „	285	1583	1868	57	391	609	551	21	47	1676	192
2. „	117	1078	1195	53	403	263	347	5	28	1099	96
Tapa	91	1783	1874	35	1122	214	347	46	13	1777	97
Rakke	17	850	867	23	233	322	222	39	18	857	10
Paide	405	1714	2119	153	486	785	546	24	56	2050	69
Kokku	1355	11572	12927	473	4625	3536	2898	213	328	12073	854

Aruanne kriminaal-asjade liikumise kohta rahukohtunikkude

Viljandi 1. jsk. rhk.	79	1485	1564	72	447	661	152	6	184	1522	42
2. „	8	654	662	16	247	200	148	11	13	635	27
Suure-Jaani	44	619	663	26	274	131	139	4	78	647	16
Põltsamaa	50	791	841	18	315	333	187	24	3	830	11
Pärnu 1. „	177	1763	1940	3	526	871	342	37	3	1782	158
2. „	16	822	838	4	210	375	196	7	21	813	25
3. „	179	1577	1756	39	485	565	448	6	5	1548	208
Mõisaküla	126	1461	1587	80	388	539	493	30	6	1536	51
Kokku	679	9172	9851	258	2892	3675	2055	125	308	9313	538

juures Rakvere-Paide Rahukogu ringkonnas 1925. aastal.

Asjade arv, mille- des on järgnenud kaebused			Otsustatud asjades võlts toimetus				Kohtualuste arv									Märkused
							Kelle kohta kohtu- otsused on seadus- jõusse astunud			Kokku kohtualuseid	Süüdimõistetutest on karistatud			Süüdimõistetute kogu- arvust oli allaalsti 10-17. a. vanaduses		
Apellatsioon	Kassatsioon	Erakaebused	Kuni 3 kuuni	Kuni 6 kuuni	Kuni 1 aastani	Üle 1 aasta	Süüdimõistetud	Õigeksmõistetud	Kohtu alt vabastatud arreteerimise lähtu ja muudet põhjustel		Vangistusega	Arestiga	Muu muhtlusega			
117	—	—	1042	205	3	—	822	122	49	993	176	41	648	21		
27	4	1	753	—	—	—	552	58	29	639	54	18	474	20		
79	3	2	318	218	129	17	397	121	96	614	74	9	314	47		
71	4	3	900	200	11	4	725	248	77	1050	81	26	603	21		
90	2	5	791	12	9	2	435	143	170	983	74	57	379	5		
129	3	5	1267	187	161	61	823	173	253	1702	131	76	937	16		
112	2	4	826	246	21	6	368	233	138	1084	112	80	509	17		
139	11	1	1735	35	2	5	332	450	532	1313	19	22	2	14		
63	1	1	728	102	22	5	311	56	146	513	65	29	216	13		
176	8	9	1513	279	202	56	1287	477	235	1897	148	81	1040	23		
1003	38	31	9873	1484	560	156	6002	2081	1725	10788	934	439	5122	197		

juures Viljandi-Pärnu Rahukogu ringkonnas 1925. aastal.

111	6	1	1475	19	14	14	994	257	150	1401	86	38	870	25	
59	2	4	603	26	5	1	256	97	94	447	24	9	223	9	
57	1	15	627	13	6	1	372	181	125	678	51	43	278	24	
46	5	4	823	5	2	—	379	90	48	517	84	14	331	15	
132	—	5	1671	102	9	—	1267	260	233	1760	80	72	1115	54	
95	—	—	809	3	—	1	621	144	153	918	43	23	555	5	
151	2	4	952	511	67	18	949	229	376	1554	65	27	857	24	
116	7	7	1451	75	8	2	912	259	6	1177	111	33	768	17	
707	23	40	8411	754	111	37	5750	1517	1185	8452	494	259	4997	173	

Aruanne tsiviil- ja administratiiv-asjade liikumise üle rahukohtu-

Jaoskonna nimetus	Otsustamata 1925. aastaks	Juu re tulnud 1925. aastal									
		Nõudmise asju				Totmetatavaid hoiakorras	Totmetatavaid sunnitud korras aktide järele	Toenduste kindlustamine	Nõudmiste eelkindlustamine	Muid	Kõik kokku
		Rikitud ehk kaotatud omandus-õiguse järele seadmine	Kobustusel, õiguskõik malsugustest põhjustest tekkinud	Muid	Kokku						
Tallinna 1. jsk. rhk.	62	—	856	37	393	98	294	1	4	—	790
" 2.	32	8	704	120	832	51	522	16	19	14	1454
" 3.	151	36	631	17	684	25	280	4	7	87	1087
" 4.	95	—	607	118	725	88	322	3	5	29	1172
" 5.	153	1	780	37	818	55	319	1	1	31	1225
" 6.	103	—	441	189	630	38	404	—	5	62	1134
" 7.	14	—	1027	30	1057	26	704	—	23	13	1823
" 8.	32	—	207	9	216	32	79	2	8	26	363
" 9.	122	29	750	6	785	42	208	2	4	93	1134
Kella	71	2	254	60	316	74	18	2	2	7	419
Raasiku	91	12	310	63	385	111	62	—	2	22	582
Rapla	107	2	—	374	376	79	25	1	7	69	557
Haapsalu	102	8	266	76	350	128	118	3	13	1	613
Lihula	13	29	176	—	205	55	1	1	2	44	308
Hitumaa	52	7	91	19	117	33	—	1	—	1	152
Saaremaa 1.	55	7	227	81	315	4	39	1	2	19	380
" 2.	107	16	138	34	188	139	12	—	1	18	358
" 3.	—	7	85	7	99	27	5	—	—	11	142
Kokku	1362	164	7050	1277	8491	1100	3412	38	105	547	13693

Aruanne tsiviil- ja administratiiv-asjade liikumise üle rahu-

Tartu 1. jsk. rhk.	307	—	408	46	449	30	502	1	7	2	991
" 2.	89	—	98	336	434	11	497	2	18	49	1011
" 3.	69	1	423	28	452	47	245	—	2	43	789
" 4.	209	1	466	58	525	42	212	—	5	4	788
" 5.	117	4	332	14	350	59	85	—	8	3	505
" 6.	124	4	297	5	306	72	86	—	3	22	489
Elva	83	26	368	31	425	76	99	—	1	42	643
Jõgeva	126	9	317	32	358	52	45	—	13	16	484
Mustvee	367	28	423	86	537	163	59	—	1	1	761
Otepää	118	7	284	50	341	92	32	1	4	25	495
Võru 1.	10	16	282	146	444	123	266	1	5	11	850
" 2.	25	10	450	42	502	110	36	2	2	59	711
" 3.	168	16	450	11	477	197	37	—	2	62	775
Vaiga 1.	100	2	475	11	488	49	301	—	3	58	899
" 2.	197	1	354	—	355	45	33	—	1	61	495
Petseri 1.	263	—	504	51	555	98	279	—	5	—	987
" 2.	87	31	321	54	406	54	56	—	5	—	521
Kokku	2454	156	6247	1001	7404	1320	2870	7	85	458	12144

nikkude juures Tallinna-Haapsalu Rahukogu ringkonnas 1925. a.

Kokku asju 1925. aastal	Otsustatud 1925. aastal				Otsustamata 1926. aastaks	Ajade arv, milledes on järgnenud kaebused			Administratiiv-asjad					
	Otsustatud sisuliselt	Toimetus lõpetatud	Seisma pandud	Kokku		Apellatsioonid	Kassatsioonid	Erakaebused	Otsustamata 1925. aastal	Juurde tulnud 1925. a.	Kokku asju 1925. a.	Otsustatud	Edasi kaebatud	Otsustamata 1926. a.
852	687	38	45	770	82	32	—	8	—	1	1	1	—	—
1486	826	567	55	1448	38	68	—	51	—	—	—	—	—	—
1238	1042	93	32	1167	71	175	1	23	—	—	—	—	—	—
1267	513	594	40	1147	120	110	—	20	—	—	—	—	—	—
1378	780	370	59	1209	169	129	—	10	—	—	—	—	—	—
1237	1016	143	25	1184	53	141	—	20	—	—	—	—	—	—
1837	1731	60	31	1822	15	129	—	25	—	3	3	3	—	—
395	312	19	16	347	48	31	—	6	—	2	2	—	—	2
1256	974	61	25	1060	196	78	—	16	—	7	7	4	—	3
490	358	27	21	406	84	47	—	9	2	25	27	27	4	—
673	437	68	25	530	143	80	—	8	5	38	43	38	3	5
664	432	146	12	590	74	56	2	19	5	26	31	29	4	2
715	482	74	15	671	144	34	—	17	1	11	12	12	3	—
321	127	98	81	306	15	34	—	10	2	10	12	12	—	—
204	121	48	6	170	34	19	—	1	—	7	7	7	2	—
435	308	40	22	370	65	17	—	6	—	—	—	—	—	—
465	353	35	28	416	49	24	—	13	2	8	10	9	—	1
142	78	15	9	102	40	8	—	1	—	2	2	2	2	—
15055	10577	2491	547	13615	1440	1212	3	263	17	140	157	144	18	13

kohtunikkude juures Tartu-Võru Rahukogu ringkonnas 1925. a.

1298	989	54	114	1157	141	36	—	8	1	2	3	1	—	2
1100	966	72	21	1059	41	77	—	25	—	5	5	5	—	—
858	697	79	11	787	71	84	—	9	—	4	4	4	1	—
997	796	58	13	867	130	104	—	5	2	4	6	5	1	1
622	340	132	8	480	142	34	—	4	7	37	44	37	6	7
613	354	63	23	440	173	56	—	10	6	37	43	36	9	7
726	456	119	77	652	74	58	—	16	4	43	47	43	15	4
610	429	86	13	528	82	63	—	9	2	34	36	34	6	2
1128	567	181	29	777	351	82	—	18	12	38	50	40	12	10
608	247	224	14	485	123	39	—	7	4	28	30	29	2	1
860	613	131	111	855	5	33	—	11	—	22	22	21	—	1
736	417	197	94	708	28	60	—	13	2	50	52	50	2	2
948	496	256	176	928	15	77	—	22	3	38	41	41	1	—
999	823	98	5	926	73	71	—	10	—	12	12	12	4	—
692	387	141	51	579	113	80	—	5	4	36	40	34	6	6
1200	797	150	62	1009	191	79	—	9	8	11	19	19	—	—
608	316	140	53	509	99	42	—	10	6	22	28	25	1	3
14598	9690	2181	875	12746	1852	1075	—	191	61	421	482	436	66	46

Aruanne tsiviil- ja administratiiv-asjade liikumise üle rahu-

Jaoskonna nimetus	Otsustamata 1925. a.	Juure tulnud 1925. aastal									
		Nõudmise asju				Toimetavaid hoiukorras	Toimetavaid sunnitaime korras	Tõenduste kindlustamine	Nõudmistee kindlustamine	Muid	Kõik kokku
		Riikud ehk kaotatud omandusõiguse järele seadmine.	Kohustused riikidele misugustest põhjustest tekkinud	Muid	Kokku						
Viljandi 1. jsk. rhk.	72	—	415	4	419	61	458	1	7	60	1006
" 2.	42	25	370	16	411	61	46	—	3	—	521
Suure-Jaani	71	5	111	186	302	57	67	—	2	23	451
Põltsamaa	144	7	410	40	457	57	16	—	1	—	531
Pärnu 1.	137	3	402	11	416	95	231	—	6	57	805
" 2.	41	—	205	2	207	66	17	1	4	14	309
" 3.	115	10	292	3	305	74	30	1	5	23	438
Mõisaküla	139	11	411	46	468	45	35	1	2	48	599
Kokku	761	61	2616	308	2985	516	900	4	30	225	4660

Aruanne tsiviil- ja administratiiv-asjade liikumise üle rahu-

Narva 1. jsk. rhk.	156	—	424	—	424	49	155	1	3	64	696
" 2.	14	2	169	1	172	30	313	—	12	—	527
" 3.	155	4	2	331	337	41	15	—	1	12	408
Jõhvi	88	2	55	185	242	25	55	—	2	63	387
Lüganuse	32	1	93	182	276	21	7	—	1	34	339
Rakvere 1.	145	2	334	23	359	47	208	2	4	57	677
" 2.	130	3	307	4	314	42	17	—	2	24	309
Tapa	87	6	23	484	513	61	26	1	1	—	602
Rakke	41	11	344	25	380	55	21	—	3	68	527
Paide	129	4	381	—	385	63	179	2	3	93	725
Kokku	977	35	2132	1285	3402	434	996	6	32	415	5285

kohtunikkude juures Viljandi-Pärnu Rahukogu ringkonnas 1925. a.

Kokku asju 1925. aastal	Otsustatud 1925. aastal				Otsustamata 1926. aastaks	Asjade arv, milledes on järgnenud kaebused			Administratiiv-asjad					
	Otsustatud sisuliselt	Toimeetus lõpetatud	Seisma pandud	Kokku		Apellatsioonid	Kassatsioonid	Erakaebused	Otsustamata 1925. aastaks	Juure tulnud 1925. a.	Kokku asju 1925. a.	Otsustatud 1925. a.	Edasikaebatud	Otsustamata 1926. a.
1078	862	164	16	1042	36	66	—	25	2	13	15	13	3	2
563	384	95	18	497	66	79	—	18	1	23	24	21	5	3
522	379	78	14	471	51	81	—	14	2	18	20	20	11	—
675	536	103	12	651	24	63	—	21	1	9	10	10	—	—
942	672	97	26	795	147	76	—	34	—	2	2	2	—	—
350	228	62	18	303	47	46	—	17	1	20	21	19	3	2
553	288	79	15	382	171	67	—	30	2	28	30	28	6	2
738	528	112	3	643	95	67	—	14	10	27	37	33	7	4
5421	3872	790	122	4784	637	545	—	173	19	140	159	146	35	13

kohtunikkude juures Rakvere-Paide Rahukogu ringkonnas 1925. a.

852	709	44	24	777	75	51	—	8	—	2	2	2	—	—
541	467	29	27	523	18	32	—	2	—	7	7	6	—	1
561	327	55	26	408	153	51	—	9	4	30	34	33	6	1
475	326	122	20	468	7	32	—	3	3	13	16	16	1	—
371	299	42	9	350	21	55	—	9	2	8	10	10	2	—
822	534	147	24	705	117	71	—	12	8	5	13	12	—	1
529	312	81	26	419	110	59	—	16	2	14	16	15	3	1
689	456	124	10	590	99	84	—	9	—	11	11	9	2	2
568	290	211	10	511	57	42	—	26	1	28	29	29	2	—
854	507	173	13	693	161	87	—	11	—	18	18	16	1	2
6262	4227	1028	189	5444	818	564	—	105	20	136	156	148	17	8

on juba kätte jõudnud, mitte aga juhtumiste kohta, kus, nagu käesoleval korral, võlamaksamise tähtaja kättejõudmise võimalus veel oleneb eelkävast ülesütlemisest. Ei ole ka õige paluja arvamine, nagu ei oleks kohus üldse õigustatud ex officio arutama küsimust, kas maksmine õieti sündinud või mitte. Kohus võib ts. kp. s. § 2061. p. 1. ja 3. juhatusel kohaldada hüpoteekide kustutamise jaoks seatud üleskutse toimetust ainult siis, kui võlg on ära maksetud võlauskujale, või kui võlgnikul võimalust ei ole võlga ära tasuda võlauskuja enese ehk tema elukoha teadmatuse pärast, kus juures maksutähtaeg juba on möödunud. Kohus on selle tõttu õigustatud ja otse kohustatud järele katsuma, kas võlg on ära tasutud või jälle kohtu deposiiti kantud õigel ajal ja õigel viisil või mitte.

(Riigikohtu tsiv. osak. t. nr. 888 — 1926. a.).

Riigi vastutus ametnike mitteseaduspärase tegevuse eest.

Hageri-Maidla mõisa endine omanik tõstis põllutöministeeriumi vastu nõude, milles ta kahjutasu taotas saamata jäänud tulude eest mõisa mitteseaduspärase hoolekande alla võtmise puhul ja hoolekande ajal kaduma läinud loomade eest. Kohtupalat lükkas nõude saamata jäänud tulude suhtes tagasi ja põhistas oma otsust selles osas järgmiselt: Üldreeglina on maksev põhimõte, et riik vastutab oma ametnike mitteseaduspärase tegevuse läbi tekkinud kahjude eest, kui ametnikud on talitanud riigikassa ehk fiskuse esitajatena. Riik ei vastuta aga, kui ametnikud on tegutsenud riigivõimu kandjatena avalikõiguse alusel ja on sünnitanud oma tegevuse läbi kellegile kahju. Viimasel korral vastutavad ametnikud isiklikult nende tegevuse läbi tekkinud kahjude eest. Erandina sellest on Vene senat asunud seisukohale, et juhtumistel, kus eraisiku varandus seaduses ettenähtud korras võetakse nende valdamiselt üle

valitsusvõimu esitajate korraldusesse, vastutab riik ülevõetud asjade alalhoidmise eest, kuigi ametnikud tekutsesid riigivõimu esitajatena. Üle selle riik mingit vastutust ei kannu (Vene senati tsiv. depart. otsus nr. 68 — 1914. a.). Ajutise Valitsuse määruse (R. T. nr. 10 — 1918. a.) mõtte järele sünnib mõisate põllutöministeeriumi valitsemise alla võtmine mitte riigikassa, fiskuse, huvides, vaid mõisaomaniku huvides, kus juures põllutöministeerium talitab kui riiklise võimu kandja avaliku õiguse alusel. Põllutöministeerium määrab mõisa valitseja, kes toimetab ja vastutab kui võõra varanduse hooldaja Balti tsiviilõiguse alusel (määruste §§ 2. ja 3.), kes võib mõisat, kas ise pidada omaniku arvel, või jälle rendile anda (Ajut. Valitsuse täiend. määrused 18/II. 1919 a. § 3. R. T. nr. 15 — 1919. a.).

Riigikohus leiab, et täitsa õiged on kohtupalati otsuse kaalutlused ja et neid ümber ei lükkaks selle otsuse vastu antud kassatsiooni kaebuse väited. Iseenesest õige on kasatori seletus, et tasutud peab saama iga kahju, mis mitte juhuslikult pole tekkinud (B. ts. õ. § 3440) ja tema asutus Eesti Põhiseaduse § 24. peale, kuid see kõik on tähtsusetu käesoleval juhtumisel. Kohtupalat ei eita sugugi, et mõisa endisel omanikul õigus on tasu saada saamata jäänud tulude eest, vaid eitab ainult nõudja õigust selle kahju tasumist taotada riigi käest. Tasunõuet võiks mõisa endine omanik tõsta süüdiolivate ametnike vastu.

(Riigikohtu tsiv. osak. t. nr. 797 — 1926. a.).

Eestimaa talurahva seaduse maksvuse ulatus.

Selle kohta on riigikohus Jaan Raav'i testamendi puhul seletanud järgmist: Rahu-kogu ei toimetanud seadusepäraselt, kui ta Jaan Raav'i 19. II. 1923. a. tehtud testamendi suhtes keeldus kohaldamast Baldi tsiviilõiguse norme, mis käivad testamendi tun-

nistajate kohta ja eelistas Eestimaa talurahva seaduse vastavaid määrusi. Kui Raav oma testamendi tegi, ei olnud seisusi enam olemas ja selle pärast ei saa tema testamendi seaduspärasust ka enam otsustada seisuslise seaduse, s. o. Eestimaa talurahva seaduse normide järele, vaid Eestimaa maaseaduse põhjal. Olgugi et Eestimaa talur. sead. ära kaotamise seaduse (s. o. seisuste kaotamise seaduse II. jao teise osa) maksamahakkamise tähtaeg ja kord veel äramääramata eriseadusega (R. T. nr. 29/30 — 1920. a. seadus nr. 255), pole talurahvast kui seisust enam olemas seisuste kaotamise seaduse ilmunisest saadik. Endise Eestimaa

talurahva seisusest isiku juriidilisi tehinguid, mis ette võetud pärast seisuste kaotamist, ei saa enam vaadelda ega otsustada E. t. s. järele, vaid tuleb kohaldada vastavaid maa ehk linna seadusi, selle järele, kus kohal ette võeti vastav tehing. Eestimaa talurahva seadus maksab ajutiselt ainult veel: a) nende tehingute kohta, mis Eestimaa talurahva seisusest isikud on sõlminud enne seisuste kaotamise seaduse ilmunist ja b) talumaade kohta, nii palju kui nende maade kohta käivad määrused pole ära muudetud päras-tiste seaduste läbi.

(Riigikohtu tsiv. osak. toim. nr. 787 — 1926. a.)

Kirjandus.

Die Quellen des estnischen Verwaltungsrechts auf rechtstheoretischer und rechtsvergleichender Grundlage.

I Teil von Stephan v. Csekey. Tartu (Dorpat) 1927.

Eesti administratiiv-õiguse üle on seni ilmunud ainult katkendlikke kirjutusi ajalehtedes ja ajakirjades. Prof. S. Csekey eeltähendatud töö on esimene katse käsitada administratiiv-õiguse küsimusi suuremas süstemaatilises töös. Nagu juba töö pealkirjast nähtub, käsitab autor Eesti administratiiv-õiguse küsimusi õigusteoreetiliselt ja õigusvõrdluslikult seisukohalt. Õigusteoreetiliselt seisukohalt on prof. Csekey töö eriti väärtuslik, sest ta annab käsitatavate küsimuste kohta lühidalt ja kokkusurutult väga rikkaliku ülevaate teoorias valitsevaist vaateist. Kuid teoreetiliselt väga rikkaliku materjali pakkumine väga kondenseeritud kujul osutub osalt ka teose puuduseks. Küsimuste käsitamine kujuneb kohati liiga abstraktseks, mis konkreetse materjali puudusel kergesti eksiaryamisi võib ekitada, eriti kui mitmel kohal ühe ja sama mõiste kohta antud definitsioonid täpsalt tühesugused ei ole. Õigusteoreetilised vaated kujunevad positiivse õiguse alusel ja

seepärast oleks väga tähtis teoreetiliste vaadete selgitamine konkreetse materjali abil. Eriti oleks see tähtis praktilise õiguskäsitamise seisukohalt määruse (Verordnung) mõiste selgitamisel.

Ilmunud teoses käsitab autor kahte administratiiv-õiguse allikat: esimeses osas seadust, teises määrust, mille juures viimase aine käsitamine veel pooleli jääb. Esimene osa on pühendatud seaduse mõiste äramääramisele, seaduse valmimise protsessi kirjeldamisele ja seaduse maksamahakkamise tingimuste äramääramisele nii õigusteoreetiliselt seisukohalt kui ka Eestis maksvate seaduste põhjal. Esimene osa lõpeb nende seaduste loetlemisega, mis Eestis administratiiv-õiguse allikana võivad üldiselt maksvusel olla. Ütlen meelega „võivad üldiselt maksvusel olla“, sest ülesloetud seadused Vene ajast ja Saksa okupatsiooni ajast on maksvad niivõrd, kui võrd nad otsekohe muudetud ei ole, või neid muudetuiks ei tule lugeda Eesti seadus-tega või Eesti riigikorra põhialustega.

Seaduse mõiste äramääramisel loobub autor vahetegemisest seaduse vahel formaalses mõttes ja seaduse vahel materiaalses mõttes ja väidab, et seaduse mõiste tuleb ära määrata ainult formaalselt, selle sisust hoolimata (lk. 11, 52). Sellest õigusteoreetilisest seisukohast välja minnes autor defineeribki, et Eestis tuleb „seaduse all mõista Riigikogu poolt või rahva poolt rahvahäälituse korras vastuvõetud ja Riigi Teatajas väljakuulutatud riigitahteavalduse akti“ (lk. 11). Mõned read eespool väidab autor samuti, et kõiki Riigikogu poolt väljendatud riigitahteavaldusi tuleb nimetada seadusteks. 52 lk. aga defineerib seadust nii, et seadus on Põhiseaduse poolt selleks õigustatud organi avaldus seaduse vormis. Meie Põhiseadusest sugugi ei järgne, et Riigikogu iga tahteavaldust tuleb seaduseks pidada. Ei ole alust pidada seaduseks riigikontrolööri ja riigikohtunikkude valimist Riigikogu poolt (Põhis. §§ 55, 69), ega Riigikogu otsuseid, millest räägivad Põhisead. § 60 p. 4 ja 5 ja § 67. Põhiseaduse § 52 teeb otsekohe vahet Riigikogu poolt antavate seaduste ja Riigikogu poolt muude asjade otsustamise vahel. Kas nimetades Riigikogu iga tahteavaldust seaduseks, autor nimetab ka eeltähendatud Riigikogu otsuseid seadusteks? Ei nimeta aga autor neid mitte seadusteks, siis oleks ehk Eesti administratiiv-õiguse käsitamisel seaduse mõiste äramääramisel vahetegemine seaduse vahel formaalses mõttes ja seaduse vahel materiaalses mõttes vähemalt metodoloogiliselt tarvilik.

Tähtsamaks küsimuseks raamatu esimeses osas on kahtlemata seaduse maksmahakkamise tähtaja küsimuse käsitletus. Autori arvamise järele võib seadus Eestis maksmahakata ainult peale selle väljakuulutamist „Riigi Teatajas“. Selle seisukohaga esines autor ka viimasel õigusteadlaste päeval, kuid õigusteadlaste päev ei lõhinenud selle seisukohaga, leides, et Põhiseaduse § 54. põhjal on võimalik ka seaduse maksmahakkamine enne selle väljakuulutamist „Riigi

Teatajas“. Siinkohal ei taha seda küsimust sisulisele arutusele võtta, vaid tähendan ainult, et õiguse „üldteooria“ ei anna siin erilist kaitset ühele ehk teisele seisukohale ja et seda küsimust tuleb otsustada ainult Eesti Põhiseaduse vormilise analüüsi abil. Autor ise nimetab (lk. 18), et Inglismaa ei tunne seaduse väljakuulutamist kui erilist juriidilist toimingut väljaspool parlamenti, samuti mainib autor (lk. 37), et Ameerika Ühisriikides ei olene seaduse maksvus seaduse väljakuulutamisest ja et seal avaldatakse seaduslike asutuste sessiooni kestusel vastuvõetud seadused riigisekretäri poolt alles pärast sessiooni lõppu, järelikult kus seadused juba maksmahakanud. Teisest küljest konstateerib autor, et seaduste väljakuulutamine praegu maksva üldsüsteemi juures sünnib ainult formaalse, aga mitte materiaalse printsiibi järele, s. o. mitte arvestades sellega, et seaduse sisu enne seaduse maksmahakkamist kodanikkudele tegelikult teada oleks, vaid et kodanikkudele ainult võimalus oleks antud selle sisuga tutvuneda ja et peaauglikult seaduse maksmahakkamise tähtaega siduda kindla momendiga. Selle printsiibi juures võib samuti juhtuda, et seadus tegelikult siiski maksmahakab enne selle väljakuulutamist, näiteks, kus seadus hakkab maksmahakata väljakuulutamise päeval ametlikus seadustelehes, on seadus maksev selle päeva algusest, kuna ametlik seadusteleht võib ilmuda päeva kestusel (lk. 24). Kõigil neil andmeil ei ole alust lugeda seaduse väljakuulutamist seaduse maksmahakkamise oluliseks osaks, *sine qua non*. Säärasel korral peaks väitma, et Inglismaal ja Ameerika Ühisriikides maksvaid seadusi üldse ei ole olemas. Kõige selle järele ei ole ka autori märkustel, et kõik need, kes Eesti Põhiseaduse § 54. teisiti mõistavad, kui tema, irvitavad õigusteaduse üldtunnustatud seisukohtade üle (lk. 37) ja et vastupidine seisukoht tähendaks demokraatliku Vabariigi parlamentliku mõtte hävitamist (lk. 18), mingisugust objektiivset väärtust.

Seaduse väljakuulutamise formaalne printsiip ei ole sisuliselt mingisuguse demokraatlikkuse eritunnusmärk.

Prof. Csekey näib kindlal arvamisel olevat, et Eesti õigusteadlased on administratiiv-õiguse küsimuste käsitamisel kõvasti vene mõju all. Oma raamatu eessõnas peab autor isegi oma töö ülesandeks Eesti administratiiv-õigust Lääne-Euroopa õigusekeelele lähendada. On ju õigus, et meil maksavad senised vene seadused ja et uute seaduste ja määruste andmisel tuleb sellega arvestada. Kuid täiesti problemaatiline ja tõendamata on arvamine, et Eesti õigusteadlased käsivad administratiiv-õiguse küsimusi mingisuguste vene õigusteaduse eriliste printsiipide järele, mis oleksid võõrad Lääne-Euroopa õigusteadusele. Minu teadmise järele käsivad Eesti õigusteadlased administratiiv-õiguse praktilisel rakendusel peaasjalikult Lääne-Euroopa õigusteaduse tulemusi ja just asjaolude sunnil: vene administratiiv-õigusteadus oli vähe välja arenenud ja ainult selle abil ei saa üldse Eesti olude juures administratiiv-õiguse küsimusi lahendada. Kuid autoril ei ole, muidugi, teadmata, et mõned Prantsuse tuntud õigusteadlased hoiatavad avalikõigustlikes küsimustes jälgida ka Saksa õigusteadlasi! Õige on autori märkus, et Eesti seaduseandluse tehnika jälgib vene tehnikat, eriti ohtrasti tarvitades seadustes märkusi (lk. 15), kuid aluseta on autori arvamine, nagu sisaldaks seadustes ettetulevad märkused individuaalseid õiguse norme. Märkused on sisuliselt samuti abstraktsed ja üldised. Sääraseid õiguse norme, mis sisalduvad Eesti seaduste märkustes, leidub ka Lääne-Euroopa seadustes kas seaduse eri paragrahvina, või sama paragrahvi uue lõikena. Nii ei tarvitse siingi näha mingisugust erilist sisulist õigusteadlikku printsiipi, vaid ainult seadusandluse välise tehnika küsimust. Esimese osa puhul olgu veel tähendatud, et ka prof. Csekey on arvamisel, et Põhiseaduse § 86. järele on kohtud õigustatud tarbekorral ot-

sustama, kas teatud seadus põhiseadusega kooskõlas on või mitte (lk. 28, 29, 38), nagu seda Riigikohtu Adm. Osakond on seletanud otsuses 11. V. 1926. a. nr. 857^{II}.

Raamatu teises osas annab autor põhjaliku teoreetilise ülevaate määruse mõiste kohta, määruse ja seaduse vahekorra kohta üldse ja eriti Eestis. Autor tähendab täiesti põhjendatult, et Eesti administratiivses praktikas ei ole välja kujunenud eri oskussõnad eriliste aktide äratähendamiseks vastavalt administratiiv-õiguse teooriale ja et Eestis tarvitatakse segamini sõnu „määrus“, „otsus“, „korraldus“ — ilma et nende sõnadega oleksid seotud juriidiliselt erinevad aktid. Mõistes määruste all täidesaatva võimu organite üldiseid korraldusi (lk. 47), autor jagab nad üldiselt kahte liiki: üldmäärused (Gemeinverordnungen), mis sisaldavad üldisi siduvaid õiguse norme, ja valitsemiseeskirjad (Verwaltungsvorschriften) alluvaile ametasutistele, mille juures tegelikult võivad määrused esineda ka segakujul, nimelt valitsemiseeskirjad võivad ühtlasi sisaldada ka üldisi siduvaid õiguse norme (lk. 56, 61). Autori arvamise järele on Eestis täidesaatval võimul õigus välja anda ainult seaduste elluviimise või korraldavaid määrusi, kuna tal puudub õigus välja anda seadust asendavaid ja seadust täiendavaid määrusi (gesetzvertretende und gesetzergänzende Verordnungen). Seda seisukohta tuleb kindlasti õigeks pidada, samuti kui autori väidet, et Eestis ei või juttugi olla valitsuse üldisest õigusest välja anda seadusi-dekreete (Dekret-Gesetze, Notverordnungen), missuguse õiguse ulatuse üle mujal autor annab ülevaatliku pildi. Tahaks ainult tähendada, et mulle näib, et autori arvamine, nagu vastaks Eesti keeles mõistele „Gemeinverordnungen“ kõige paremini „sundmäärus“ ei taha mitte õige olla (lk. 56, 57). Sundmääruste eriliseks tunnusemärgiks on meie süsteemi juures, et nende määruste rikkumiste eest järgneb kriminaalvastutus, üldmäärused aga, näiteks seaduse elluviimise määrused, või seadusetäitmiseks

juhtnõõridena antud määrused (Maaref. teost. määrused, Algkooli seaduse elluviimise määrused j. n. e.), sisaldades üldisi siduvaid õiguse norme, mille rikkumine, või mittetäitmine õigustab kodanikku vastavas korras esinema kaebusega oma õiguste kaitseks, ei tingi määruste rikkujate kriminaalvastutust.

Autor käsitab eriti ka kaitse seisukorra küsimust Eestis, kuid ilma et siin mingisuguseid uusi seisukohti esile tooks. Praktiliselt võib siiski tähelepanu sellele juhtida, et ka prof. Csekey arvamise järele Vab. Valitsuse otsus 17. nov. 1926. a. kaitse seisukorra tähtaja äramääramise kohta vajab Riigikogu kinnitamist (lk. 60), mis aga veel ei ole sündinud.¹⁾ Käsitades Riigikohtu Adm. Osak. seletust kaebamise õiguse kohta siseministri, kui kindral-kuberneri, määruste vastu, prof. Csekey asub seisukohale, et siseminister on kindral-kubernerina alluuses (unterstellt) Vabariigi Valitsusele. Kahjuks ei too aga prof. Csekey selle seisukoha kaitseks mingisuguseid tõendusid ega katsugi seletada, kuidas võiks meie Põhiseaduse normide järele üldse konstrueerida ühe Vabariigi Valitsuse liikme alluvust Vabariigi Valitsusele? Sellest asjaolust, mis nähtavasti prof. Csekey'le seisukoha võtmiseks tõukeks on olnud, et kindral-kubeneri võim võib usaldatud olla ka mitte siseministrile, vaid eri ametnikule, võiks järgneda ainult küsimus, kuidas seesugusel juhul korraldada kaebamist kindral-kubeneri otsuste vastu, kas kindral-kubeneri

1) v. „R. T.“ nr. 14 — 1927. a.

alluvaks arvata siseministrile või Vabariigi Valitsusele? Üksiku Vabariigi Valitsuse liikme Vabariigi Valitsusele alluvaks ametnikuks arvamine ei taha aga kuidagi viisi sobida meie Põhiseaduse normidega Vabariigi Valitsuse struktuuri kohta. Küll võib aga Adm. K. K. § 6. järele iga ministri otsuste vastu Riigikohtule kaevata. Kuid tuleb ühineda autori sooviga, et rutem välja töötataks ja maksuma pandaks Eesti oma seadus kaitse seisukorra kohta, mis mitmedki arusaamatused aitaks kõrvaldada.

Raamatu lõpul käsitab autor ka Põhiseaduse § 81., mille järele Vabariigi Valitsusel õigus on välja anda eriseaduses ettenähtud alustel ja korras kaitsevägedesse puutuvaid seadlusi ja määrusi, ning sellekohast eriseadust (R. T. nr. 1 — 1922. a., seadus nr. 1), jõudes arvamisele, et Vabariigi Valitsusele õiguse delegeerimine seaduse iseloomuga määrusi anda ei ole kooskõlas Eesti Põhiseaduse üldise demokraatliku joonega ja on iseenesest otstarbetu, sest autori arvamise järele ei võiks takistusi olla kaitsevägedesse puutuvate seaduste väljaandmiseks harilikus korras. Tähelepanemise väärt on selles küsimuses prof. Csekey arvamine, et Riigikogu võib harilikus seaduseandlikus korras muuta Vab. Valitsuse seadlusi ja määrusi, mis välja antud Põhiseaduse § 81. alusel (lk. 100).

Igaüks, kes Eesti administratiiv-õiguse vastu huvi tunneb, muretseb endale kindlasti prof. Csekey raamatu, loeb selle läbi ja jääb ootama teose teise osa ilmumist.

A. Palvadre.

Juriidiline ajakiri «ÕIGUS» Toimetajad: A. Luiga, J. Lõo, R. Rõgo, M. Taevere ja O. Tief.

Aastaja jooksul ilmub 8 nummert. Lisana annab «ÕIGUS» 1926 aasta Riigikohtu otsused. Numeri suurus ühes lisaga 48—64 ltk. Tellimise hind: 450 mk. aastas, 250 mk. pooles aastas, üksik number 60 mk.

Toimetuse ja talituse aadress: Tartu, Ala tän. nr. 35, telefon nr. 81.

Vastutav toimetaja: F. Karlson.

Väljaandja: Tartu Õigusteadlaste Selts.

Toimetuse ja talituse aadress:
Tartu, Ala tän. nr. 35.

Tellimise hind: 450 mk. aast. (8 nummer).
Üksik number 60 mk.